

שִׁיחַ שְׂרָפֵי קֹדֶשׁ

עֲבֵרֵי

רֵאשׁ הַשָּׁנָה

ער"ה שנת מאשפת ירים אביון ה'תשפ"א

פה ק"ק אומאן יצ"ו

סמוך ונראה לציון רבינו הקדוש

"פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים"

לזכרון עולם בהיכל ה'

לעדי עד יוחק בספר החסיד המופלא והמופלאג במעשיו ומידותיו, הוא הגבר הקים עולה של הדפסת ספרי רבינו ומסר נפשו כל ימיו להשקות ולהרוות צמאונם של ישראל מאוצרותיו של רבינו הקדוש הנגמ"ח במחשבה דיבור ומעשה כתב הדפים והפיץ אלפים ורבבות ספרי קודש מתורת רבינו"ק ותלמידיו

הרה"ח רבי אברהם נחמן שמחה

ב"ד אלעזר זויצהנדלר זצ"ל

מייסד אגודת "משך הנחל" להדפסת והפצת ספרי מוהר"ן מברסלב זצ"ל
נלב"ע ביום כ"ד אדר ב' תשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה

נדפס בארץ ישראל על נייר חו"ל שאין בו חשש חילול שבת ח"ו - Printed In E. israel

בתי כנסיות, ישיבות, ספריות, בתי כלא וכדו' המעוניינים לקבל חינם את ספרי מוהר"ן מברסלב זצ"ל יפנו במכתב בקשה בדואר לכתובת דלהלן:
כמו"כ ניתנת אפשרות להנציח בספרים שמות יקיריכם שהלכו לעולמם

בדבר פרטים נא לפנות אגודת משך הנחל ת.ד. 5719 ירושלים 91056
טלפון 02-627-3120 פקס 02-626-2579
לתרומת קודש עבור הדפסת ספרי רבינו"ל ניתן להפקיד בבנק הדואר מס' חשבון 7-37621-4

©

copyright

שיח שרפי קודש - תש"פ

כל הזכויות שמורות הן על פי דין תורה והן להבדיל עפ"י החוק הבינלאומי, ואנו אוסרים בכל תוקף כל אופן של הדפסה, צילום והעתקה, תרגום, איכסון במחשב, וכל כיוצא בלי רשות מפורשת בכתב מהמלכה"ד, ואין הספר נמכר אלא על מנת הנ"ל וכן שלא ייעשה בו שימוש שלא כדין, ושארית ישראל לא יעשו עוולה

ראש השנה שלך

[עוד מענייני ראש השנה - ראה לעיל סימנים ל"ו נ"א ע' קע"ו קפ"א, לקמן סימנים רמ"א רמ"ג רמ"ו רמ"ז רס"ו תס"ב תע"ד תקנ"א, תקצ"ח אות ד, תרכ"ח תרכ"ט תרע"א תרע"ט תר"צ תרצ"ב תרצ"ג תרצ"ה; להלן חלק ב' סימנים רכ"ב רצ"ו רצ"ז שצ"ד שצ"ה שצ"ט תק"כ תקכ"א תקכ"ב תקכ"ד תקכ"ה תקכ"ו תקמ"ו תקמ"ח תקמ"ט תקע"ב; חלק ג' סימנים ע"א ר"ה של"ג שפ"ד תפ"ה תפ"ו תפ"ז ת"צ תקל"ג תקנ"ד תקנ"ה תקפ"ו תקצ"ט תר"ג תרי"ח תרי"ט תרכ"ט תרל"ב תר"מ תר"צ תרצ"א תרצ"ז תרח"צ ת"ש תש"ב תש"ג תש"ה תש"ז תש"ט תתל"ז תתל"ח תת"פ תתק"ו תתק"ז תתקנ"ד]

גְּדֹל יְקָרְתּוֹ

קפה

וְעַל כֵּן בְּאַמַּת עֲנִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא עֲנִין נִפְלָא וְנִעְלָם מְאֹד, כְּפִי אֲשֶׁר הִבְנֵנו מְדַבְּרֵי רְבֵנו ז"ל גְּדֹל עֲצָם גְּדֹלֵת נִוְרָאוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שְׂאֲמַר (חיי מוהר"ן סי' תג) שְׂפָל עֲנִינוֹ וְעֶסְקוֹ הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה:

[ליקוטי הלכות תפילת ערבית ד אות יג]

קפו

זֶה סְמוּךְ שְׂמַעְתִּי מִיְדִידְנוּ הַנּוֹתִיק רַבִּי גִרְשׁוֹן גֵּרוֹ יָאִיר, נִכְד הַמַּגִּיד ז"ל מְטִירָהּאוּוֹיָצַע, שְׂשָׁמַע מִפִּי הַקְּדוֹשׁ שְׂבְרָאשׁ הַשָּׁנָה הַכֹּל מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ תִקּוֹן; אֲפֹלוּ דְבָרִים שְׂאֵי אֲפֶשֶׁר לְתַקְּנָם בְּזִמְן אַחַר - בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִתְתַקֵּן הַכֹּל:

[עלים לתרופה, מכתב מיום ג עקב תר"ג]

א. מובא גם ב'חיי מוהר"ן' סוף סימן ת"ו; [וראה ב'ליקוטי הלכות' ערלה ד' אות ד': "שאנו צריכין להתקבץ הרבה נפשות בראש השנה אל צדיקי אמת וכו', שעל ידי זה נתתקן הכל

קפו

שְׁמַעְתִּי מֵאָבִי שְׁשַׁמַּע מֵאֲנָשִׁי שְׁלוֹמְנוּ הַמְקַרְבִּים אֵלָיו ז"ל, שְׁפַעַם אַחַת
 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אָמַר רַבְּנוּ ז"ל לְאֲנָשָׁיו: "מָה אַתֶּם נוֹסְעִים אֵלַי?
 מָה אַתֶּם רוֹצִים מִמֶּנִּי? הֲלֹא אִם לֹא הֵייתֶם אֶצְלִי הֵייתִי יָשָׁן, וּכְשֶׁהָיוּ
 תּוֹקְעִין בְּשׁוֹפָר - הֵייתִי גֵעוּר!", וּבְלִשׁוֹן אֶשְׁפָּנוּ: "וּוֹאֲלֵט אֵיךְ מִיר
 גִּעַשְׁלָאֲפֵן, מֵעַן וּוֹאֲלֵט אֵ בְּלֹאז גִּעַטְאָהֵן מִיט דְּעַם שׁוֹפָר - וּוֹאֲלֵט אֵיךְ
 מִיר אוֹיף גִּעַכְאָפֵט!"; וְהַמְשָׁפִיל יָבִין עַד הֵיכָן הַדְּבָרִים מְגִיעִים:

[כתב יד הרב מטשעהריין]

קפח

כְּבָר הַזֵּהִירְנוּ הוּא ז"ל (חיי מוהר"ן סי' תג) שְׁמִי שֶׁהוּא אֶצְלוֹ עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה
 צָרִיךְ לְשַׁמַּח בְּכָל הַשָּׁנָה, וְאָמַר בְּפִרוּשׁוֹ: "אֶכְלוּ מֵעֲדָנִים וְשִׁתּוּ
 מִמִּתְקִים, כִּי חֲדוֹת ה' הֵיא מְעֻזְכֶּם" (מלשה"כ נחמיה ח י); כִּי הַמְקַרָּא הַזֶּה
 נֶאֱמַר עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ראה שם פסוק ב):

[עלים לתרופה, מכתב מאור ליום ג ב דחווה"מ סוכות תקצ"ח]

קפט

רַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ אָמַר אוֹדוֹת הַנְּסִיעָה אֵלָיו עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה: "אֵיךְ הָאֵב זֵיךְ
 שׁוֹיֵן אוֹיֶסְגֶּעֻקוּקֵט אוֹיף מֵיִינֶע מְעַנְטְשָׁן וּוֹאס זֵי פֶּאָרֵן צוּ מִיר, אוֹן
 אוֹיף צוֹרִיק אוֹיף" - "כְּבָר הַתְּבוֹנְנֵתִי וְהַשְּׁגָחֵתִי עַל אֲנָשֵׁי הַנוֹסְעִים אֵלַי,
 וְגַם עַל חֲזַרְתֶּם", הִינּוּ עַל הוֹצָאוֹת הַנְּסִיעָה:

וכו", ועיין שם באותיות ד' - ח' ביאור עניין זה באריכות על פי דברי רבינו בליקוטי תנינא
 סימן א'.

ב. עיין 'שער הכוונות' עניין ראש השנה דרוש ג' ודרוש ח'.

ג. עיין בגמרא יומא ע"ז ע"ב: "רב יוסף שרא להו לבני בי תרבו למיעבר במיא למית

קצ

רַבְנוּ ז"ל אָמַר פְּעַם אַחַת עַל אוֹדוֹת הַנְּסִיעָה שֶׁנִּסְעוּ אֵלָיו אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ בְּזֶה הַלְשׁוֹן: "צוּ מִיר פֶּאָרְן זְעַנְעֵן זִיךְ אַזוֹי פִּיל מִתְגַּבֵּר דִּי מְנִיעוֹת, אַז אַפְלוּ אַ פֶּאָטֶער מִיט אַ זוֹן וואָס זײ זְעַנְעֵן בֵּיידֶע פּוֹן מִינְע לִיט - קֶען דֶּער פֶּאָטֶער זײן אַ מוֹנֶע דֶּעם זוֹן נִיט צו דֶּער לֵאזֵן אִים פֶּאָרְן!" - "בְּשִׁבִיל לְנִסֵּעַ אֵלֵי מִתְגַּבְרוֹת כָּל כֶּךָ הַמְנִיעוֹת, עַד שֶׁאֲפִלוּ אָב וּבְנוֹ שֶׁשְׁנִיָּהֶם מְאָנְשִׁי, יְכוּל הָאָב לְהִיּוֹת מוֹנֶע לְבְנוֹ לְבִלִי לְהַנִּיחַ לוֹ לְנִסֵּעַ!" : [רבי אברהם ב"ר נחמן, נחלי אמונה מכתב י']

פְּעַם כְּשֶׁנִּסְעַ רַבִּי יוֹדֵל מִמְעַדְוֵעֵדִיוּקֶע לְבְרִסְלָב לְשָׁהוֹת אֶצֶל רַבְנוּ עַל יְמֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה, רָצָה גַם בְּנוֹ רַבִּי יִשְׁעִיָּה שְׁלוֹם לְהַצְטַרֵּף אֵלָיו וּלְנִסֵּעַ עִמּוֹ, אֶךְ מִחֲמַת הָעֲנִיּוֹת וְהַדְּחָקוֹת וְקוּשֵׁי טְלִטּוּל הַדְּרָכִים לֹא לְקַחוּ רַבִּי יוֹדֵל עִמּוֹ. כְּשֶׁנִּכְנַס רַבִּי יוֹדֵל אֶל רַבְנוּ, אָמַר לוֹ רַבְנוּ מֵעֶצְמוֹ: "מִיִּין זָאךְ אִיז אַ פֶּלֶא: אַ טֹאטֶע פֶּאָרְט צו מִיר, גְּלִיבְט עֶר דָּאךְ אִין מִיר, זײן זוֹן ווִיל פֶּאָרְן - ווִיל עֶר אִים נִישְׁט נֶעמְעֵן!" - "עֲנִינִי הוּא פֶּלֶא: הָאָבֹא נוֹסֵעַ אֵלֵי, הָרִי שְׁמֵאָמִין בִּי, וְאֶף עַל פִּי כֵן בְּנוֹ שְׁרוּצָה לְנִסֵּעַ אֵלֵי - אִין חֶפֶץ הָאָב לְקַחְתּוֹ!" ; וְכֹל יְמֵיו הָיָה מִתְחַרֵּט רַבִּי יוֹדֵל עַל כֶּךָ שֶׁלֹּא הִבִּיא אֶז אֶת בְּנוֹ":

לפירקא, למיזל לא שרא להו. אמר ליה אביי: אם כן אתה מכשילן לעתיד לבוא, וברש"י שם ד"ה 'לעתיד לבוא': "לשנה אחרת לא יבוא, הואיל ולא התרתם לעבור את המים ולחזור"; ועיין היטב ב'ליקוטי הלכות' פיקדון ה', והבן.

ד. ממקום אחר משמע שבהתקרבות רבי יודל התקרב עימו גם בנו רבי ישעיה שלום, ולפי זה יכול להיות גם שמעשה זה היה אחר נישואיו של רבי ישעיה שלום. (רל"י).

ה. ורואים ממעשה זה גם את גודל חיוב חינוך הבנים שמוטל על האב, כי כשהאב מטלטל עצמו ונוסע ובא לרבינו, זהו סימן לאמונת חכמים, ומדוע איפוא לא יקח עימו את בנו, שהוא השארית של האדם אחריו? (רל"י).

קצא

פעם אחת נסעו מוהרנ"ת ורבי נפתלי מנעמרוב לברסלב, להיות אצל רבנו ז"ל על ראש השנה כפקדתו. כשנכנסו אליו וקבלו פניו, אמר להם: "דאנקען גאט וואס איר זענט שוין דא, און אז איר זענט דא האט באדארפט די גאנצע וועלט צו זיין דא; און אז זיי זענען נישט דא - ווי אזוי זענט איר דא? און אז איר זענט יא דא - באדארף דאך די גאנצע וועלט צו זיין דא!" - "תהלה לאל שאתם כבר כאן, ואם אתם כאן היו צריכים כל בני העולם להיות פה; וכשהם לא נמצאים כאן - היאך אתם נמצאים כאן? וכשאתם בן כאן - היו צריכים הרי כל בני העולם להיות כאן!", וכך חזר רבנו ז"ל לפניהם כמה וכמה פעמים: *

ודוי דברים לפניו

קצב

אזהרת הרב רבי נחמן על ודוי דברים לפני החכם, ענין זה נהג הרב רבי נחמן לבדו, ולא תלמידו. ולא נפלאת היא, מעניני הגוף וכו' כאשר יחלה האדם מכרח לספר לפני הדאקטור כל עניני מחלהו, כל שכן ברפואת הנפש וכו'. וכן נהג הרב הצדיק רבי זוסיא וכו', והרב הצדיק רבי משה בהרב רבי נחמן מקאסיב וכו', וכן מובא ב'חיי מוהר"ן' אות נ"ח מעשה בשם הבעל שם טוב:

[כת"י רבי יצחק אייזיק מבוקרסט]

ו. "שיחה זו שמעתי מפי ידידנו החסיד רבי נתן בארסקי, וכשמרתי זאת לרבי לוי יצחק קלסיה מאוד, ואמר שהיא יקרה וחדשה אצלו, שלא שמעה מעולם, וזהו עוד נדבך לבניין הראש השנה של רבינו ז"ל". (רנ"י בורשטיין, 'אוצר נחמני').

א. וראה ליקוטי קמא סימן ד' (וב'ליקוטי עצות' ערך 'וידוי דברים' וערך 'תשובה').

קצג

דָּרָךְ ה'ודוי דְּבָרִים' לְפָנַי רַבְּנוּ ז"ל בְּחַיִּים חַיּוּתוֹ הָיָה נוֹהֵג לְכַלֵּל רַק בְּעָרֵב רֵאשׁ הַשָּׁנָה², וְרַק עַד שְׁנֵסַע לְלַעֲמֵבְעָרָג; וּבְפִרְשַׁת בְּלָק שְׁנַת תַּקס"ח חֲזַר רַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ מְלַעֲמֵבְעָרָג, וּמֵנִי אֲז פָּסַק רַבְּנוּ מְלַנְהֵג בְּדָרָךְ ה'ודוי לְפָנָיו מְטַעֲמִים הַפְּמוּסִים עִמּוֹ, וְלֹא נוֹדְעָה הַסְּפָה לְזֶה, וְכַמְסַפֵּר בְּסִפְר 'שִׁיחוֹת וְסִפּוּרִים', וְנִפְסַק אֲז הַדְּבָר לְגַמְרִי, וְאָפְלוּ בְּעָרֵב רֵאשׁ הַשָּׁנָה כְּשֶׁנִּכְנְסוּ אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ אֶל רַבְּנוּ, נִכְנְסוּ רַק עִם קְוּוִיטְלֵאךְ (פְּתָקָאוֹת) שְׁהֵיָה כְּתוּב בְּהֵן רַק שְׁמוֹ שֶׁל הַנִּכְנָס וְתוֹ לֹא.

וּרְאָה בְּחַיִּי מוֹהַר"ן בְּסִימֵן תצ"א שְׁהִנְהֵגַת הַתַּעֲנִיטִים נִפְסְקָה גַם הִיא אַחֲרֵי שׁוּבוֹ שֶׁל רַבְּנוּ מְלַעֲמֵבְעָרָג; אֲמַנֵם הַהִנְהֵגָה שֶׁל 'צְעֵטְלֵאךְ' (פְּתָקָאוֹת) הִיָּתָה נוֹהֵגַת גַם אַחֲרֵי שְׁחֲזוֹר מְלַעֲמֵבְעָרָג, דְּהֵיָנוּ שְׁבַעַת שְׁנֵפְרָדוֹ מְרַבְּנוּ ז"ל בְּמוֹצָאֵי רֵאשׁ הַשָּׁנָה הָיָה נוֹתֵן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מְאֲנָשָׁיו צְעֵטְעֵלַע (פְּתָקָא), וְשֵׁם רָשֵׁם רַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ לְכָל אֶחָד בְּפִרְטִיּוֹת אֵיזָה עֲבֻדוֹת וְהִנְהֵגוֹת שְׁיִנְהֵג הָאָדָם בְּעֵצְמוֹ³. וְלֹאֲחַר הַסְּתַלְקוֹת רַבְּנוּ שְׁבוּ

ב. זולת בשעת התקרבות המקורב לרבינו, שאז היה גם כן נוהג עניין זה של וידוי דברים, וכמו שמצינו אצל רבי יודל ואצל רבי יצחק חתן המגיד ועוד, שציווה עליהם רבינו בעת התקרבותם שיתוודו לפניו (ובוודאי שה'ודוי דברים' אצל צדיקים אלו היה רק בדברים ועניינים של דק מן הדק, לפי ערכם). (רל"י).

ג. סימן נ"ו: "ובאותו העת לא היה נוהג עוד רבינו ז"ל לשמוע וידוי דברים, מהטעמים הכמוסים איתו"; וראה להלן בערך 'רבי יהודה אליעזר': "רבי יהודה אליעזר שנסע עם מוהרנ"ת לארץ ישראל התקרב לרבינו הקדוש בעת חליו בסוף ימיו, ורצה לפרש שיחתו ולהתוודות לפני רבינו; לא הניחו רבינו, רק אמר לו: 'זַאֲלֵסְט רְעֵדָן מִיֵּט רַבִּי נְתַנְעוּ, נָאֵר וְאֵס דְעוּ, זַאֲלֵסְט אִים נִישְׁט דְּרַעֲצִיילן' - 'דבר ושוחח עם מוהרנ"ת, אולם אל תספר לו בפרטיות'.

ד. ראה ב'שיחות הר"ן' סימן קפ"ה: "זאת היתה הנהגה הכללית שציווה והזהיר את כולם, דהיינו ללמוד פוסק בכל יום; אפילו ביום שאין לו פנאי - ילמד על כל פנים איזה סעיף שולחן ערוך בכל מקום שהוא וכו'. גם זאת היתה הנהגה כללית שהזהיר את כל אחד ואחד, דהיינו להתבודד בכל יום ויפרש שיחתו לפני השם יתברך, ולבקש מלפניו רחמים ותחנונים לזכות להתקרב לעבודתו יתברך". (רל"י).

אנשי שלומנו לנהג על ציונו הקדוש בהנהגה זו של ודוי דברים לפני רבנו, והיו מבקשים ומפצירים אז שיעורר רחמים גדולים ורבים עליהם אצל השם יתברך:

קצד

באר רבי אברהם בן רבי נחמן בענין המפלא שראינו אצל רבנו קדם שנסע ללעמבערג, שנהג אז בהנהגת ה'ודוי דברים', שלכאורה איך היה ביכלתם של פחמש מאות ויש מאות אנשים ואף יותר שבאו להסתופף בצלו בימי ראש השנה להפגס אליו ולהתנדות לפניו ולספר לפניו איש איש כל לבו, ויפרש להם אז רבנו דרך תשובה פראוי להם בזמן מעט כזה של ערב ראש השנה? כי התפלה בבקר התארכה מאד, ותפלת מנחה של ערב ראש השנה היה נהוג אצל רבנו להתחיל להתפלל אותה מקדם מאד, ובין שחרית למנחה לא היה זמן יותר מפחמש שעות לודוי דברים, ואם בן היאך הספיק היום עבור כלל כל הפאים להתנדות בזמן מעט כזה של שלש מאות דקות לערך (שלפי חשבון זה היה לכל אחד רק זמן של כחצי דקה)?

ה. כך היתה מעולם הדרך בעת ההשתטחות על ציונו הקדוש, לבקש מרבנו הקדוש שיבקש ויעורר אצל ה' יתברך רחמים רבים וגדולים, כי רחמים פשוטים אינם מספיקים (עיין ליקוטי קמא סימן קה). וצריכים להיזהר מאוד מלשונות של בקשה מהצדיק עצמו, אלא כל הדיבורים יהיו רק על דרך הכתוב בתורה (במדבר כא ז): "ויבוא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דיברנו בה' ובך, התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש, ויתפלל משה בעד העם", כי התורה נותנת לנו בזה דרך לימוד היאך ובאיזה אופן לבקש ולהתפלל כשנמצאים אצל הצדיק; ובתוך דברי הבקשה אפשר להזכיר כל מיני לימוד זכות ונקודות טובות שבזכותם אכן יתעוררו רחמים רבים אצל השי"ת. (רל"י); [וראה 'עלים לתרופה' במכתב מיום ב' וישב שנת תקפ"ז: "עליך אחי נפשי ולבבי המצוה הזאת ועל כל אנשי שלומנו הנלווים אליך, שתלכו על ציון הקדוש והנורא ותספרו בפיהם לרבנו ז"ל כל זה כאשר בלבבכם, ותבקשו ותתחננו להשם יתברך שיחמול על עניותנו ושפלותנו ויהיה בעזרנו לגמור עסקנו מהרה, כי אין לנו על מי להשען כי אם על אבינו שבשמים בכוח זכות אדוננו מורנו ורבנו אור האורות זכר צדיק וקדוש לברכה, וה' הטוב יעשה"; ועיין עוד בלשון תפילת מוהרנ"ת ב'ליקוטי תפילות' ח"ב סימן מ"ז, ובתפילה שאחרי תיקון הכללי].

ואמר רבי אברהם לבאר בזה שדרך ה'ודוי דברים' היתה באפן כזה, שהיה עומד רבנו בחדרו עם פניו אל הכתל, כדי שלא יתבייש המתודה, ונכנס הנכנס בפחד עצום ונורא, ואמר לו רבנו: "נו, זאג וואס השם יתברך ווייסט, און איך ווייסט, און דו ווייסט" - נו, אמור מה שהשם יתברך יודע, ואני יודע, ואתה יודע" - ותכף כשהתחיל הנכנס להתודות נשפע ונמשך עליו זכרון פלאי כזה, שנזכר כל מה שעבר עליו מעודו, ונתעורר בככיה עצומה במרירות הלב נוראה, ובדבור המעט שהספיק לדבר כבר היה נכלל כל ה'שברון לב' שלו, ומיד הרים רבנו את ידו כאות לסיום דבריו ושיצא (דער רבי האט א מאך געגעבן מיט די האנט), והיה יוצא תכף לחוץ בעינים בוכיות (וממשיך לככות ולהתחרט בחוץ). ונכנס השני, ואשר על כן לא ארף הדבר כי אם זמן מעט מאד; ואחר כך בשעת שמיעת התורה שנאמרה בראש השנה לכלל, היה כל אחד שהתודה מקדם מוצא את עצמו בתוך התורה, כי בתוך התורה היה כלול כל ה'ודוי דברים' של כל אחד ואחד, וכל אחד היה מוצא בתוך התורה כיצד מדבר רבנו שם ממנו ומענין ודויו, והיה מוצא בזו התורה מה שהיה נצרך לו' - "אין די תורה וואס דער רבי האט געזאגט ראש השנה איז אריינגעגאנגען אלע 'ודוי דברים' פון יעדעם איינעם, און יעדער איינער האט געהאט געטראפן אז דער רבי

1. ראה בליקוטי תנינא סימן מ"ז: "צריך לזה יגיעה גדולה ואומנות יתירה, שיוכל לשקול בפלס דבריו באופן שלא ישמע כל אחד ואחד מהשומעין כי אם מה שצריך לו, לא יותר; ואף על פי שהכל שומעין כל התורה שאומר - עם כל זה לא ישמע כל אחד רק מה שצריך לבד"; וב'קיצור ליקוטי מוהר"ן' סימן י"ג אות ג': "כל אלו בני אדם הבאים לחכם הדור, כל אחד ואחד יש לו איזה רצון טוב, והצדיק מעלה כל אלו הרצונות, ובזה הוא מחדש נפשותיהם של אלו האנשים הבאים אליו, ועל ידי זה הוא מביא התגלות התורה שאומר אז בפניהם; נמצא שיש לכל אחד ואחד חלק בתורה כפי רצונו, וכן נתחדש נפשו לטובה. על כן צריך כל אחד להתחזק ולהתעורר שיבוא עם רצונות טובים וכיסופין טובים וחזקים להשם יתברך, כדי שיתחדש נפשו לטובה ביותר"; וראה עוד 'חיי מוהר"ן' סימן כ'.

רעדט פון אים אליין, יעדער איינער האט געהאט אין די תורה וואס ער
באדארף: (רבי לוי יצחק שמעה מפי רבי אברהם ב"ר נחמן)

הנהגתו בראש השנה

קצה

רבנו היה מאריך מאד בתפלת ערבית שבלייל ראשון בראש השנה, ואמר
 פעם אחת שנה מחמת שהוא מזדרז להמשיך מיד כל התקונים
 הנמשכים בכל זה החדש:

[שיחות וסיפורים סימן יט]

רבנו היה מאריך מאד בתפלתו בליל היום הראשון של ראש השנה,
 וכבר ידעו אנשי שלומנו שאין להם להמתין על סיום תפלתו,
 וסימו את התפלה לבדם והלכו לביתם לאכול את סעודת הקג. לאחר
 אכילתם שבו לבית הקנסת לעריכת השלחן, ומצאו את רבנו עומד עדין
 בתפלתו, פי האריך אז כארבע שעות בתפלתו:

קצו

רבנו אמר: "וואס אנדערע צדיקים הארעווען ביז הושענא רבא, טוה
 איך אויף שוין דעם ערשטן אויף דער נאכט" - "מה שצדיקים
 אחרים מתנגעים לפעל מראש השנה ועד הושענא רבא, פועל אני ככר
 בלילה הראשון של ראש השנה":

קצו

רבנו אמר לענין הקבוץ הקדוש של אנשי שלומנו הבאים אליו לראש השנה: "מיינע לייט פאטער איך שוין די ערשטע נאכט" - "גומר אני את דינים של האנשים שלי ופוטרים כפר בליקה הראשון"² *

קצח

בליקה הראשון של ראש השנה היה רבנו עורך את שלחנו מאחר מאד בליקה פנ"ל, ולא היה מדבר אז שום דבור כלל וכלל; והיתה שורה אז יראה גדולה כל כך על אנשי שלומנו, עד שפישבם בשלחן רבנו היו יראים אף להרים ראשיהם מרב פחד ויראת ה' ומאימת יום הדין¹: (סיפרה רבי אברהם ב"ר נחמן לרבי לוי יצחק)

ב. וראה גמרא ראש השנה דף ח' ע"ב במדרש הפסוק (מלכים א ח נט) "משפט עבדו ומשפט עמו"; וב'ליקוטי הלכות' פיקדון ה' אות ל"ח: "וזה בחינת 'שלושה ספרים נפתחין בראש השנה וכו', צדיקים נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים לאלתר למיתה, בינוניים תלויים ועומדים עד יום כיפור וכו'" (ר"ה טז); על פי דרכנו יתבאר היטב בעזר ה', כי כל אלו שזוכין לאמונת חכמים ונוסעים לצדיקים אמיתיים על ראש השנה, כולם נקראים בשם 'צדיקים' על שם הצדיק שהם מקורבים אליו, כי המחובר לטהור טהור (כלים פ"ב מ"ב), ועל כן הם נחתמין לאלתר לחיים, כי הצדיק האמת כוללם מיד בראש השנה בשכל הכולל, בבחינת קדשי קדשים, כמבואר בהתורה הנ"ל, כי הצדיק האמת יש לו כוח יותר מן הכהן הגדול שנכנס לפני ולפנים, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (הוריות ג.): 'יקרה היא מפנינים' (משלי ג טו) - שהחכם האמת יקר מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים; ועל ידי זה נחתמין לאלתר לחיים, כי משם נמתקים כל מיני דינים שבעולם כנ"ל וכו'. ועל כן להיפך רשעים גמורים, שהם החולקים גמורים על הצדיק האמת, שהם עיקר הרשעים, מאחר שהם היפך הצדיק האמת, כי היפך הצדיק הוא רשע, ועל כן בוודאי נחתמין לאלתר למיתה וכו'. בינוניים - הם אלו שאינם מקורבים לצדיקי אמת אבל אינם חולקים גם כן, הם תלויין ועומדים עד יום כיפור, שאז נכנס הכהן הגדול לפני ולפנים להאבן שתיה, קדשי קדשים וכו'; רק המקורבין לצדיק שנקראים 'צדיקים' נכללים שם מיד בראש השנה, והבינוניים תלויים עד יום כיפור, שאז נכנס הכהן הגדול לשם כנ"ל; וראה עוד שם תפילת המנחה ז' אות פ'.

ג. ראש השנה הוא 'פחד יצחק', ואכן אז בליל ראש השנה ראו במוחש את האוצר של יראת שמים' שיש אצל רבינו. (רל"י). וראה עוד להלן בערך רבי אבא שו"ב.

קצט

נְהַגוּ עוֹד אֶצֶל רַבְנֵנוּ לְזַמֵּר בְּלִיל רֵאשׁוֹן שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה 'אֲשֶׁת חֵיל' עִם הַנְּגוֹן הַקְּדוּשׁ, כִּי נִרְמַז בּוֹ מְעַנְיֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה"; וְכֵן נְהַגוּ גַם כְּשֶׁרֹאשׁ הַשָּׁנָה חָל בְּשַׁבָּת, שְׁגַם אָז זָמְרוּ רַק אֶת הַ'אֲשֶׁת חֵיל', וְלֹא שָׂאָר זְמִירוֹת שַׁבָּת:

ר

אַחֲרֵי הַסְּתַלְקוֹת רַבְנֵנוּ הִיָּתָה פַּעַם אַחַת בְּלֶבֶד שֶׁשָּׁהָה תַּלְמִידוֹ רַבִּי חֵיִיקָל בֵּימֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה אֶצֶל הָרַב הַקְּדוּשׁ רַבִּי מְרֻדְכֵי הַמַּגִּיד מִטְשַׁעֲרֵנָאֲבִיל, וְרַבִּי מְרֻדְכֵי כְּבָדוֹ אָז מָאֵד, וּבְעֵת עֲרִיכַת שְׁלַחְנוּ גַם הָעֵמִידוֹ עֲבוּרוֹ מְקוֹם מֵיָחַד מְאַחֲזֵי כְּסָאוֹ שֶׁל רַבִּי מְרֻדְכֵי ('א שְׁטָאט אוֹנְטְעֶר דָּעם שְׁטוּל'), שֶׁהָיָה נֹחֵשֵׁב לְמְקוֹם מְכַבֵּד מְאֹד אֶצֶל הַצְּדִיקִים. וּבְלִיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְאַחַר שְׁסִיִּים רַבִּי מְרֻדְכֵי אֶת עֲרִיכַת שְׁלַחְנוּ, נֶאֱנַח רַבִּי חֵיִיקָל בְּקוּלוֹ הָרַם מִמְּעַמְקֵי לְבוֹ ('א זִיפֵן פּוֹן דָּעם הָאַרְצָן'), וְשָׁמַע זֹאת רַבִּי מְרֻדְכֵי וּשְׁאַלּוֹ: "וּוֹאס קָרַעֲכָצ'עט אִיר?" - "מְדוּעַ אַתֶּם נֶאֱנַחִים?";

ד. ראה להלן חלק ג' סימן תנ"ח.

ה. וראה 'כוכבי אור' חלק 'חכמה ובינה' אות י"ח שהטעם שאומרים מזמור זה בליל שבת קודש הוא כי כתבו המקובלים שמידת הבינה נקראת 'אשת חיל', ומכיון שבליל שבת קודש מקבלת מידת המלכות הארה ממידת הבינה, לכן אומרים אז 'אשת חיל', עיין שם; וראה 'חכמה ותבונה' סימן י' (מאות ו עד הסוף) שביאר שזה סוד העניין של ראש השנה של רבינו הקדוש, כי רבינו הקדוש זכה בהכנסו לארץ ישראל בראש השנה שנת תקנ"ט להשיג בשלימות חמישים שערי בינה, ועל ידי זה הוא מתקן את מידת המלכות בראש השנה בכל שנה ושנה, כי כתבו המקובלים שתיקון המלכות הוא על ידי הבינה, עיין שם; וראה עוד 'חכמה ובינה' שם שכתב שלכן 'אשת חיל' מרמז גם על רבינו הקדוש עצמו, אשר זכה לשלימות הארת הבינה.

ו. לאחר הסתלקות רבינו היו שנים בהן היה רבי חייקל מגיע לאומאן על ראש השנה, והיו שנים שלא הגיע, כי לא היה מגיע בקביעות. (רל"י).

השיבו רבי חייקל בחריפות: "איך האב זיך דערמאנט אין דעם רבינ'ס ראש השנה און אין די יראה וואס איז געווען ביי דעם רבי'ן, האב איך געטאן א קרעכץ!" - "נזפרתי בראש השנה של רבנו ז"ל וביראה ששררה שם אצלו ז"ל, ועל כן נאנחתי". אמר לו רבי מרדכי: "נו, זאג מיר א נגון פון אייער רבי'ן" - "נו, אם כן השמע לי נגון מנגוני רבך", ורבי חייקל שהיה חזן זמר לפניו 'אשת חיל' עם הנגון הקדוש, פי כן נהגו כאמור אצל רבנו, לשיר 'אשת חיל' בליל ראש השנה. כאשר סים רבי חייקל לומר את השיר, אמר לו רבי מרדכי: "אין דעם נגון זעה איך דעם רוח הקדש פון אייער רבי'ן" - "בזה הנגון רואה אני את רוח הקדש של רבכם"¹: (סיפרה רבי מרדכי באבריניצער ששמעה מפי רבי אברהם בן רבי נחמן)

❁ רא ❁

היו אנשי שלומנו נזהרים מאד לבלי לדבר כלל שום דבור מערב ראש השנה קדם תפלת המנחה, עד למחרת אחרי סיום תפלת מוסף²:

❁ רב ❁

ידועה בפרוש דעת רבנו הקדוש, שהחזנים המשמשים כשליחי צבור (בראש השנה וימים נוראים) צריכים להתפלל היטב כפי הנסח.

ז. "בפרק 'אשת חיל' מונח 'חומר טוב'... ועתה כשהיה לרבי חייקל שברון לב, כי הוא נזכר ב'ראש השנה של רבינו' - ממילא כבר ניגן את ה'אשת חיל' מותאם עם הזמר הדק היטב" - "דארטן אין דעם 'אשת חיל' ליגט גוטע מאטריאל... און רבי חייקל אז ער איז געווען צופראכן, ער האט זיך דערמאנט פונעם רבינ'ס ראש השנה, ממילא האט ער דאס איינגעלייגט גוט". (רל"י).

ח. כי ביום הראשון של ראש השנה הוא 'דינא קשיא', 'פחד יצחק'; ועיין עוד ב'שיחות הר"ן סימן כ"א: "בראש השנה ביום הראשון צריכין למעט בדיבור מאוד מאוד; ואמר שאדם גדול צריך לדקדק בזה ביותר וכו'". ואמנם אחרי התפילה למחרת נעשה כבר שמחה וחדווה. (רל"י).

ובחיי רבנו לא הָיָה שְׁלִיחַ צְבוּר וְחֲזָן קְבוּעַ, רק רבנו ז"ל הָיָה שוֹלַח בְּכָל פֶּעַם אֶחָד מְאַנְשָׁיו לְהַתְּפִלֵּל לְפָנֵי הָעַמּוּד; וּפְעָמִים רְבוֹת שִׁמְשׁ תְּלַמִּיד רַבְּנוּ הַחֲזָן רַבִּי חֵיִקֵּל^ט בְּשְׁלִיחַ צְבוּר, יוֹתֵר מִשְׁאָר הַחֲזָנִים, אִף לֹא בְּאֶפֶן קְבוּעַ. גַּם הִיָּתָה פֶּעַם שֶׁשְּׁלַח רַבְּנוּ אֶת תְּלַמִּידוֹ הַרַב רַבִּי אֹרֵי מִיֵּאֵס^י לְהִיּוֹת שְׁלִיחַ צְבוּר, אִף עַל פִּי שְׁלֹא הִפִּיר אֶת גִּסְח הַתְּפִלָּה. דִּרְכוֹ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל הִיָּתָה שֶׁהִיָּה נוֹהֵג לְקַרְוֹא אֵלָיו אַחֲרֵי הַתְּפִלָּה לְקַדּוֹשׁ אֶת הַמְּתַפְּלִלִים שְׁחֲרִית וּמוֹסָף לְפָנֵי הָעַמּוּד:

חיוב אספת הנפשות למקום גניזתו

רג

א. לִיל שַׁבַּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֵיר שְׁנַת תַּק"ע הִיָּתָה שְׁרָפָה גְּדוֹלָה בְּבִרְסְלָב, וְנִשְׂרַף גַּם בֵּית רַבְּנוּ. אַחַר כֵּן בְּיוֹם שְׁלִישִׁי שְׁאַחַר שַׁבַּת נָסַע רַבְּנוּ לְאוּמָאן^י, וְיֵצֵא עִמּוֹ אַז גַּם רַבִּי אֶהֱרֹן הַרַב מְבִרְסְלָב כְּדִי לְדוֹר עִמּוֹ בְּאוּמָאן, כִּי רָצָה לְהִיּוֹת סְמוּךְ וְקָרוֹב לְרַבְּנוּ, וְאֶכֶן הִיָּה אֶצֶל רַבְּנוּ ז"ל כְּמַעַט כָּל יְמֵי אוֹתוֹ הַקָּיָץ^י:

ב. כְּשֶׁקָּרְבוּ יְמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לָבוֹא קָבַל רַבְּנוּ מִכְּתָב מִתּוֹשְׁבֵי הָעִיר בְּרִסְלָב, וְבוֹ שָׁטְחוּ אֶת טַעֲנוֹתֵיהֶם לְפָנֵי רַבְּנוּ, הָיִיתָ שֶׁעָתָה מְגִיעִים יְמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאֵין לָהֶם רַב בְּקִהְלָתָם, כִּי רַבִּי אֶהֱרֹן נָסַע מֵהֶם

ט. ראה בערכו.

י. ראה בערכו סיפור המעשה.

א. ראה בארוכה 'חיי מוהר"ן' סימנים קפ"ה - ק"צ, ושם סימן ר"י; 'ימי מוהרנ"ת' חלק א' סימנים מ"ד מ"ה מ"ו; אודות דרך נסיעתו לאומאן ראה עוד בערך 'מברסלב לאומאן', לקמן מסימן תקצ"ו והלאה.

ב. ראה לעיל סימן ס"ו.

כנ"ל, וכתבו את טענתם לרבנו: "מילא איר זענט אַוועקגעפארן - קענען מיר אייך גארנישט זאגן, אָבער איר האט צוגענומען דעם רב אויף? מיר דארפן האבן א רב!" - "מילא שאַתם נסעתם מהעיר (ועזבתם אותה) - אין בפנינו זכות טענה על כך, אולם מדוע לקחתם עמכם גם את רב העיר? הלא בני העיר נצרכים לרב!"; ועל כן מבקשים הם מרבנו שיראה לשלח אליהם בחזרה את רבי אהרן.

רבנו הראה את המכתב לרבי אהרן, ורבי אהרן נענה ואמר לו: "אייך וויל דאך אָבער זיין דא ביי אייך אויף ראש השנה!" - "אָבֵל הרי רוצה אני להיות כאן אצלכם על ראש השנה!"; השיב לו רבנו: "אָבער זיי זיינען דאך גערעכט!" - "וְהָרִי הֵם צוֹדְקִים!". שאל רבי אהרן את רבנו: "וועל איך פארן?" - "האם אסע בחזרה?", ואמר לו רבנו: "קענסט זיך נישט אויסמאלן דעם צער וואס איך וועל האבן אז דו וועסט נישט זיין ביי מיר ראש השנה!" - "אינך יכול לציר לעצמך את הצער שיהיה לי כשלא תהיה אצלי על ראש השנה!". נענה רבי אהרן ואמר: "וועל איך בלייבן דא!" - "אם כן, אָשָׂאָר פֿאַן!", והשיב לו רבנו בשנית: "זיי זיינען דאך אָבער גערעכט!" - "וְהָרִי הֵם צוֹדְקִים!". שאל שוב רבי אהרן: "וועל איך בלייבן דא?" - "אם כן אָשָׂאָר פֿאַן?!", וענה לו רבנו שוב כנ"ל, וכך היה כמה וכמה פעמים; והחליט אפוא רבי אהרן עבור עצמו, ונסע בחזרה לעירו ברסלב:

ג. כי כך היתה דרכו של רבינו מעולם, לבלי לצוות שום ציווי בדווקא לעשות כך או כך, בכדי להשאיר את האדם על הבחירה (ראה 'חיי מוהר"ן' סימן תל), וגם כאן נהג כן רבינו כדרכו תמיד, ומחמת כן לא ירד הרב רבי אהרן לסוף דעת רבינו ז"ל ('ער) האט זיך נישט אָנגעשטויסן) והחליט לעצמו כנ"ל. [ויש לנו בזה דרך לימוד מרבינו, שצריכים להתבונן היטב בכל דיבור שיוצא מפי הצדיק, כי הצדיק אינו יכול לומר ולפרט לאדם את הדברים לפרטי הפרטים, כי אחרי שנשמעו הדברים מפי הצדיק צריך האדם לילך ולעיין בהם היטב היטב לבדו מהי דרך ההנהגה למעשה, עד שמוצא אותה, וכמאמר חז"ל (ברכות יט.) 'נפק דוק ותשכח']. (רל"י).

ג. בדרך חזרתו פגש רבי אהרן את מוהרנ"ת ואת רבי נפתלי כשהם נוסעים אל רבנו להיות אצלו על ראש השנה, וכשראוהו שאלוהו בתמיהה: "וואו פארסטו אַוועק איצטער?" - "להיכן אתה נוסע בזמן כזה?"; וספר להם את סבת נסיעתו וככל המעשה הנ"ל, ותמהו עליו: "כעת לפני ראש השנה נוסעים מרבנו?", ומחו בפניו שאין נכון הדבר לבלי להיות אצל רבנו בימי ראש השנה; ואמרו לו בפליאה: "וואס? אונז, אפלו דער רבי זאל אונז טרייבן מיט דרוקעס - וואלטן מיר אַוועק געפארן פון דעם רבינ'ס ראש השנה?!" - "מה? אַנחנו, אפלו היה רבנו מגרשנו עם עצים עבים (הנקראים 'דרוקעס') - וכי היינו נוסעים מהראש השנה של רבנו?!". ואף על פי כן לא הועילו דבוריהם אליו, והמשיך רבי אהרן ונסע לדרכו, ולא היה אצל רבנו על ראש השנה:

ד. והנה בנוסף להרב רבי אהרן היה חסר גם איש אחד מאנשי רבנו שהיה איש פשוט מאד (גאר א פראסטער מענטש) והיה דר בעיר וויניצע, וגם הוא לא בא אז על ראש השנה, ובאותו ערב ראש השנה (היא השנה האחרונה לחייו הקדושים) דבר רבנו ז"ל הרבה מענין הקבוץ הקדוש אצלו על ראש השנה, ואמר אז: "אהר'לע איז נישט דא - און בער'לע איז נישט דא" - "אהרן אינגו - ובער'לע אינגו", וכוננתו היתה להדגיש שפשם שאיש גדול כזה כמו רבי אהרן רבה של ברסלב לא היה על ראש השנה, כף גם האיש הפשוט הנ"ל, רבי דב

ד. ראה מטבע לשון זה בחיי מוהר"ן סימן ס"ח: "אם היה אחד בא אצלו והיה אומר לו שיתן להחולה הכאה גדולה עם עץ עב שקורין 'דרוק' וכו'".

ה. בפעם אחרת מספר רבי לוי יצחק ששמו של האיש הפשוט היה משה, ושומר רבינו: "אהר'לע איז נישט דא - און משה'לע איז נישט דא" - "אהרן אינגו - ומשה אינגו". (ושמא היה שמו 'משה דב').

(המכנה בער'לע), גם הוא לא בא ולא היה אצלו, והינו שכלפי גדל הענין של ראש השנה שניהם שוים, פקטן פגדול לענין הכרח הצרופים הנעשים מההתקבצות אצלו על ראש השנה, וכפי המוכן מדברי התורה "תקעו - תוכחה" (ליקוטי תנינא סי' ה, עיי"ש) שגלה אז, בראש השנה האחרון לחייו.

ועוד דבר אז רבנו ז"ל הרבה דבורים מגדלת הקבוץ הקדוש אצלו על ראש השנה, והבינו תלמידיו שפונתו שיתקבצו למקום גניזתו גם אחרי הסתלקותו:

1. ומצינו גם בעבודת המשכן שהיתה צריכה להיעשות על ידי כלל ישראל בדווקא, כקטון כגדול, ראה רש"י על הפסוק (שמות לה לד) "ולהורות נתן בליבו הוא ואהליאב בן אחיסמך למטה דן", וז"ל: "ואהליאב - משבט דן, מן הירודין שבשבטים, מבני השפחות, והשווהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן והוא מגדולי השבטים, לקיים מה שנאמר (איוב לד יט) 'ולא ניכר שוע לפני דל"'. (רל"י).

2. ראה אודות מעשה זה בחיי מוהר"ן סימן ת"ו: "בערב ראש השנה האחרון באומאן וכו' דיבר עוד מאחד שלא בא על ראש השנה מחמת ריבוי מניעות, ומחמת זה נסע לרבינו ז"ל קודם ראש השנה, וסיפר לו המניעות, וציווה לו רבינו ז"ל בעצמו לשוב לביתו, ולא יהיה אצלו על ראש השנה. וזה האיש היה מגדולי החשובים, והיה צר לו מאוד מה שלא יזכה להיות נמנה עימנו בראש השנה, והתחיל להתעקש לפניו ז"ל שלא ישוב לביתו רק יישאר אצלו על ראש השנה, ולא נתרצה הוא ז"ל בדבריו, וגירשו לביתו; ואז אמר לו רבינו ז"ל: 'איני יכול לצייר לעצמי הצער הזה, מה שאתה לא תהיה אצלי על ראש השנה'. ואמר לו האיש הנ"ל: 'אם כן אשאר בכאן!'; ולא הסכים; ושב לביתו. אחר כך בערב ראש השנה דיבר עימנו מזה, ואמר שעליו יש רחמנות גדול, כי רצה באמת להיות כאן על ראש השנה אך נמנע מחמת הנ"ל. אחר כך ענה הוא ז"ל ואמר בקול חזק מעומק הלב: 'ומה אומר לכם, אין דבר גדול מזה (היינו מלהיות אצלו על ראש השנה)!; ואמר בזה הלשון בקול זיע סגיא: 'ווי אזוי זאל איף אייך זאגן, קיין גרעסערס דער פון איז ניט פאר האנדן! איי, אנדערע גוטע אידן זאגן ניט אזוי? איז נאך א קשיא!' - [מה אומר לכם, דבר גדול מזה אין בנמצא! איי, צדיקים אחרים אינם אומרים כך? אז עוד קושיא!]' (כלומר: הלא בלא זה כבר מקשין עליו קושיות הרבה, ויהיה קשה עוד גם קושיא זאת גם כן, מה שהקפיד כל כך להיות אצלו על ראש השנה דייקא). ומכלל דבריו הקדושים שדיבר אז עימנו למדנו כמה דברים: למדנו עוד הפעם עוצם גודל החיוב להיות אצלו על ראש השנה, כי אף על פי שידענו זאת מכבר, אף על פי כן מריבוי דבריו הקדושים אז בזה ומתנועותיו הנוראות אז הבננו עצם החיוב

ה. ובאותו ראש השנה, היא השנה האחרונה לחייו הקדושים, גלה רבנו פאמור את התורה "תקעו - תוכחה" שבסימן ח' בלקוטי תנינא, ומבאר שם שעל ידי שנתוסף שכן אחד נצולין מהחולאת וכו', ועל ידי זה בא רפואה ונתבטל החולאת, עין שם, ואמרו אנשי שלומנו שבאמרו זאת רמז רבנו על מורנו הרב אהרן הרב מברסלב שלא היה אז עמיהם (כי נסע ויחזר בערב ראש השנה מאומאן לביתו שבברסלב להיות עם אנשי העיר כמספר לעיל), ולא היה 'שכן' יחד עם אנשי שלומנו שנשארו אצל רבנו בראש השנה, וכאב לרבנו חסרונו שלו וגם חסרונו של עוד אחד מאנשי שלומנו שלא הגיע פנ"ל, ואלו היה נשאר רבי אהרן אצל רבנו על ימי ראש השנה - היה יכול רבנו להתרפאת, ולא היה מסתלק - "דער רבי האט אנגעוואונקען אין דער תורה אז ווען רבי אהרן דער רב זאל ווען זיין אויף ראש השנה - וואלט דער רבי געקענט האבן א רפואה, און ער וואלט נישט נסתלק געווארן".

והנה בזה מוכן גם כי פשאמר רבנו הקדוש להרב רבי אהרן "קענטסט זיך נישט אויסמאלן דעם צער וואס איך וועל האבן אז דו וועסט נישט זיין ביי מיר ראש השנה" - "אינך יכול לציר לעצמך את הצער שיהיה לי כשלא תהיה אצלי כאן בראש השנה" - התכוון לרמז לו גם

יותר ויותר, שאי אפשר לבאר זאת בכתב; וגם אז למדנו שרצונו חזק להיות אצלו באומאן על ראש השנה תמיד לאחר הסתלקותו, ושאינ דבר גדול מזה; וגם למדנו כמה צריכין לחזק לשבר המניעות מדבר שבקדושה, בפרט המניעות מלהיות אצלו על ראש השנה, שצריכים לשברם ביותר ולהיות דייקא על ראש השנה, עד שאפילו אם הוא ז"ל בעצמו מצווה ומסכים לבלי להיות אצלו על ראש השנה - חלילה להסתכל על זה (וכמבואר לעיל מזה), וצריכין לזהר מאוד לבלי לשאול אותו שום שאלה על זה, כי הוא ישיב בוודאי לבלי להיות, ואף על פי כן בנקודת האמת לאמיתו צריכין להיות דייקא [וכן הוא נוהג לדורות].

על ענין זה, שרפואתו תלויה בדבר זה, אף למען הבחירה לא רצה לומר לו זאת במפרש":

ו. ואכן כלל תלמידי רבנו הגדולים (כמוהרנ"ת ורבי נפתלי, רבי יודל ורבי שמואל אייזיק) שהיו בראש השנה האחרון לימי חייו, כלם נקבצו באו לאומאן לראש השנה הבא, של שנת תקע"ב, להשתטח על קברו הקדוש בערב ראש השנה, ולהתפלל יחד בראש השנה, וכן בשאר השנים, פי הבינו שכן היתה פגנת רבנו בכל הזהרותיו לענין הקבוץ על ראש השנה, והבינו שדבר רבנו מפרשות בענין זה אף שידע ואמר במפרש שהוא עומד להסתלק; מלבד רבי אהרן הרב מברסלב שלא היה אז ולא שמע את כל דבוריו והזהרותיו של רבנו ואת בקשתו בענין ההתאספות וההתקבצות לבוא אליו, ועל כן לא הוסיף לבוא עוד בשום פעם לאומאן על ימי ראש השנה אחרי הסתלקות רבנו, וכן בנו הרב רבי הירש לייב לא נסע. (אמנם בני הרב הירש לייב, דהינו הרב מטשעהרין ואחיו הרב חיים, הם היו מגיעים מדי שנה בשנה לאומאן על ראש השנה):

❁ רד ❁

אחר הסתלקותו וכו' נתחזקתי תכף שאנחנו צריכים להתקבץ יחד על

ח. וכמו שבכל המצוות ציוונו חז"ל (קידושין מ.): "לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, עשה מצוה אחת - אשריו, שהכריע עצמו לכף זכות, עבר עבירה אחת - אוי לו, שהכריע את עצמו לכף חובה. רבי אלעזר ב"ר שמעון אומר: לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו, עשה מצוה אחת - אשריו, שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות וכו'", עיין שם; כן צריך האדם לקבוע בנפשו דבר זה לעניין ראש השנה אצל רבינו, שעל ידי זה הוא מכריע את עצמו ואת העולם כולו לכף זכות. (רל"י). [ועיין עוד 'פרפראות לחכמה' ליקוטי תנינא סימן ח' אות ט' ואת י"ג]

ראש השנה באומאן^ט כמו בחיים חיותו; וְהָיוּ לִי עַל זֶה כַּמָּה רְאָיוֹת
מְבֹאָרוֹת מְדַבְּרוֹרֵי הַקְּדוּשִׁים^א:

[ימי מוהרנ"ת ח"א סימן סז]

ט. אחרי הסתלקות רבינו ז"ל תפס מוהרנ"ת (וכן כלל תלמידי רבינו הגדולים) והבין בבירור מכמה וכמה צירופי דיבוריו רמזיו ותנועותיו של רבינו הקדוש, שעניין הראש השנה שלו ימשיך אף גם אחרי הסתלקותו, דהיינו להתקבץ יחדיו כל אנשי שלומנו כאחד בכל ראש השנה, וגם הבין לנכון המשך רוח קדשו של רבינו ז"ל שמקום האסיפה צריך להיות בעיר אומאן דייקא; ורבי אברהם ב"ר נחמן אמר שמשיח יגלה הטעם לזה, מדוע אסיפת קיבוצנו בימי ראש השנה צריכה להיות דווקא בעיר אומאן - "מְשִׁיחַ וְעֵט זָאגֵן פֶּאָרְוּאָס דְּעַם רְבִינ'ס ראש השנה אליין דארף זיין אין אומאן". [וראה עוד ב'חיי מוהר"ן' סימן קצ"ז: "כמדומה שדיבר אז שעולה על דעתו להרחיק נדוד מאיתנו חס ושלום, אבל צר לו, שמתגעגע מאוד אחר הראש השנה, כי בכל הקיץ הזה שהיה באומאן, היה מתגעגע ומשתוקק מאד שיהיה שם עם הקיבוץ שלו בראש השנה"; וראה עוד שם בסימן ר"ה: "אמנם לא ביאר רבינו ז"ל מה שייכות עניין זה הנ"ל לאומאן דווקא וכו', אבל עדיין הדברים סתומים וחתומים מאוד ואין איתנו יודע עד מה, אשרי הזוכה להשיג באחרית הימים מעלת גדולת רבינו ז"ל וסוד הנהגותיו אשר פעל ועשה בזה העולם, דברים נפלאים ומכוסים מבני אדם ונעלמים מדעת אנושי מאוד, והכל למען שמו הגדול והקדוש יתברך"]. (רל"ו); [וראה גם ב'ימי מוהרנ"ת' חלק א' סימן ס"ו: "דרכו זכרונו לברכה היה נפלא ונורא מאוד, בפרט בעניין צוואתו עלינו איך להתנהג אחר הסתלקותו, כי סמוך להסתלקותו ממש לא שמענו ממנו כי אם דיבורים מועטים, וקצת מהם נרשמו למעלה, ולא ציווה לנו אז שום הנהגה איך להתנהג אחר הסתלקותו, אבל באמת אין שום דבר בעולם שלא סידר לנו יפה ולא ציווה לנו כראוי, כי באמת בכל הדיבורים שדיבר עימנו מקודם כל הימים שזכינו לעמוד לפניו, כולם לימד אותנו איך להתנהג תמיד כל ימי חיינו, בחייו ולאחר הסתלקותו, ובפרט כל הדיבורים והשיחות והתורות והמעשיות ששמענו ממנו מיום שבא מלעמבערג, שכולם היו צוואות איך להתנהג תמיד, רק שבחייו היו כמה דיבורים שלא הבנתי היטב עד היכן הם מגיעים, אבל דבריו הקדושים הם חיים וקיימים לעד, והם מים נובעים, מים עמוקים עצה בלב איש, והם טמונים בליבי, ובכל פעם הם נובעים מים חיים ומלמדים אותנו ומזכירים אותנו איך להתנהג בכל העניינים, ואני מבין בכל פעם למפרע מדבריו הקדושים איך להתנהג, ובפרט שהרבה דברים שאמר בפירוש לפני כמה אנשים, רק לא שמו להם לב אז, רק אחר הסתלקותו הבינו וראו הכל שציווה לנו בפירוש על אלו הדברים; וכל זה אי אפשר לבאר היטב בכתב"].

י. ראה ב'חיי מוהר"ן' סימן רצ"א: "בערב ראש השנה האחרון באומאן דיבר מזה, ואמר בזה הלשון: 'איך וואונטש מיר אז איך זאל זוכה זיין צו זעהן דאס לעכטיגקייט פון די וועגן

❁ רה ❁

אַחַר כֶּף הַגִּיעַ רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת תַּקע"ב, וְזֶה הִיָּה רֹאשׁ הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹן שְׁאַחַר הַסְּתַלְקוֹתוֹ, וּבִעֲצָם נִפְלְאוֹתָיו עֲזַרְנִי הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ שְׁנַתְקַבְּצֵנוּ יַחַד לְאוּמָאן עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּמֵאֲזוּ וְעַד הַנְּהַה נִתְּוֹסֵף בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה כַּמָּה נְפֹשׁוֹת שֶׁבְּחָרוּ בְּחַיִּים וּבָאוּ גַם בֵּן עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְהַשְׁתַּטַּח עַל קַבְרוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּעֶרְבׁ רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּלְהַתְּפַלֵּל עִמָּנוּ יַחַד בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה; וְעֲצָם מֵעֵלַת הַקְּבוּץ שֶׁלָּנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֵין כָּאן מְקוֹמוֹ, וּמִבְּאֵר קֶצֶת בְּמָקוֹם אַחַר (חיי מוהר"ן סימנים תג - תו):

[ימי מוהרנ"ת ח"א סימן פא]

וואס איר פארט אויף זיי צו מיר' [אחלי שאזכה לראות אור בהירות הדרך שאתם נוסעים עליו אלי]. והמתבונן בזה יראה גם מדיבור זה מה שרימז רבינו על העתיד לבוא, כי רבינו היה אז כבר חולה וסמוך מאוד להסתלקותו, ואמר דיבור כזה בערב ראש השנה האחרון שלו, שבוודאי המכוון בזה על להבא, היינו על הדרך שיבואו אליו לאומאן מידי שנה בשנה אף אחר הסתלקותו. (רל"י).

יא. ראה גם ב'חיי מוהר"ן' סימן ת"ו: "אז למדנו שרצונו חזק להיות אצלו באומאן על ראש השנה תמיד לאחר הסתלקותו, ואין דבר גדול מזה", עיין שם. מוהרנ"ת וכן שאר תלמידי רבינו הבינו מדבריו הקדושים כשהזכיר על אנשיו להיות אצלו בימי ראש השנה, שכוונתו היתה שגם לאחר הסתלקותו ימשיכו תיקוני הראש השנה שלו על ידי שיבואו אנשיו בכל ערב ראש השנה להשתטח על קברו ולהיות בעיר אומאן בימי ראש השנה, וכן שאנשיו יתקבצו בכל שנה להתפלל ביחד בימי ראש השנה כנ"ל; [וראה בעניין הנסיעה לקבר הצדיק על ערב ראש השנה וראש השנה ב'ליקוטי הלכות' ברכת הפירות ד' אות י"ג, ראש חודש ו' אות כ"ב, ריבית ה' אות ח', ערלה ד' אות ח', שלוחין ד' אות י"ג, גביית חוב מהיתומים ה' אות י"ג, ועוד; 'עלים לתרופה' מכתבים מיום ד' כי תבוא שנת תר"ד, מוצ"ש עקב שנת תקצ"ו, יום א' ניצבים וילך שנת תקצ"ז, ועוד; וראה ב'פרפראות לחכמה' סימן ס"א סוף אות ט"ו שזה מרומז גם בליקוטי קמא סימן רי"א, שכתוב שם שצריך לבוא על ראש השנה ל'עצמות יוסף', שזה מרמז על העיר אומאן, מקום גניזת עצמותיו של רבינו הקדוש, עיין שם. ובעניין הקיבוץ בראש השנה ראה 'ליקוטי הלכות' בציעת הפת ו' אות צ"ו, ראש השנה ו' אות ב', ריבית ה' אות מ"ז, חובל בחבירו ג' אות כ', ועוד; 'עלים לתרופה' מכתבים מיום א' וישב שנת תקצ"ד, אור ליום ג' ב' דחווה"מ סוכות שנת תקצ"ח, יום ג' עקב שנת תר"ג, ועוד; ועניין זה רימז רבינו בליקוטי תנינא סימן ח' אות ו' (בתורה 'תקעו - תוכחה' אותה

רו

וְגַם אַחַר כָּל דְּבָרָיו שֶׁכָּתַב שָׁם בְּזֶה צְרִיכִים לְצַרֵּף עוֹד לְזֶה מֵה שְׁמוּבָא
 בְּמִכְתָּבָיו הַקְּדוּשִׁים וּמוּבָא מִזֶּה גַם בְּסִפְרֵי הַלְכוּתָיו, שֶׁכָּל דְּבוּר
 וְדְבוּר שֶׁאֲדוּגְנוּ מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ ז"ל יוֹרְנוּ וְיִלְמְדוּנוּ, עוֹד יִרְמֵז לָנוּ לְהִבִּין
 מֵעֲצָמָנוּ עַל יְדֵי רְמֵזֵי יְדֵי חֻכְמָתוֹ הַקְּדוּשָׁה הַמְּלַבְּשִׁים גַּם הַיּוֹם בְּסִפְרָיו
 הַקְּדוּשִׁים וְכוּ', כִּי אֵף עַל פִּי שֶׁעָקַר הַבְּחִירָה לְהִבִּין מֵעֲצָמוֹ הוּא רַק אֶצֶל
 גְּדוּלֵי גְדוּלִים שֶׁהֵם בְּבַחֲיַנֵּת מִשֶּׁה שְׁהוּסִיף יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ (ראה שבת פז.
 וליקוטי קמא סי' קצ), אֲבָל גַּם אֶצֶל אֲנָשִׁים פְּשוּטִים נִמְצָא קִצְת מַעֲיֵן זֶה,
 שְׁזֶה עָקַר שֶׁרֵשׁ הַבְּחִירָה שֶׁל כָּל אֶחָד (וּבְעֵבוּר זֶה הַזְּהִיר כָּל כֶּף אֲדוּגְנוּ
 מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ ז"ל לְצַעֵק לְהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ עַל תְּקוּן הָעֲצוֹת), וּמִכָּל שֶׁפֶן וְכָל
 שֶׁפֶן בְּדָבָר נוֹרָא וְנִשְׁגָּב כְּזֶה צְרִיכִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּזֶה יוֹתֵר וְיוֹתֵר, וְכֵן מוֹכֵן
 מִדְּבָרֵי מוֹהַרֲנ"ת ז"ל בְּעַל פֶּה שֶׁשְׁמַעְתִּי בְּעֵינַי זֶה", שֶׁמַּחֲמַת זֶה הַטַּעַם

אמר בראש השנה האחרון לפני הסתלקותו) בעניין בתי התפילה שנתרבים על ידי ריבוי
 המתקבצים להתפלל יחד; וראה עוד ביאור בעניין ראש השנה של רבינו לאחר הסתלקותו
 ב'שיחות וסיפורים' סימן י"ט].

יב. ראה 'ליקוטי תפילות' חלק א' בתפילה קכ"ט שנתייסדה על סימן ק"צ בליקוטי קמא:
 "ריבוננו של עולם, אדון כל, אתה הודעתנו ברחמיך שעיקר כח הבחירה של ישראל שקיבלו
 את התורה על ידי משה רבינו עליו השלום, הוא רק על ידי שלא דיברת עם ישראל בעצמם
 אליהם לנוכח, רק כל דבריך היו עם משה רבינו עליו השלום, והם שמעו בדברך עימו,
 ומחמת זה יש לנו כח הבחירה על כל דברי התורה הזאת, כי כל אשר ידבר ה' אל האדם
 בעצמו - הוא מוכרח לעשותו בלי בחירה, ומשה רבינו לא היה לו כח הבחירה על מצוות
 התורה, רק כל בחירתו היתה בעניין 'משה הוסיף יום אחד מדעתו', דהיינו במה שלא ביאר
 לו בפירוש והיה מוכרח להבין מדעתו איך להתנהג, ובזה היה כל כח בחירתו. והנה אנכי
 בעיני, אשר התאוות והמידות מתגברים עלי כמו שמתגברים ורודפים אותי מאוד בכל עת,
 ויש לי בחירה גדולה על כל דברי התורה, ואני צריך התחזקות גדול וישועה ורחמים גדולים
 מאתך תתברך שאזכה להטות כח בחירתי לחיים, לבחור בטוב ולמאוס ברע - ועתה מה
 אעשה אשר נוסף לכל זה אני מסופק הרבה בכמה דברים איך להתנהג בהם, ודעתי ועצתי
 חלוקה מאוד בהרבה דברים אשר איני יודע כלל לכיין בהם רצונך באמת איך להתנהג בהם,
 ונדמה לי שאם הייתי יודע רצונך באמת הייתי מתנהג כרצונך בוודאי וכו'", עיין שם.

גם הראש השנה הקדוש שאחר הסתלקותו לנסע לאומאן לא גלה
בפרוש:

[כוכבי אור, ששון ושמחה הערה ג]

רז

הנה ידוע מפי תלמידיו הקדושים שכל המאמרים שגלה בענין מעלת
התקונים הנוראים והנפלאים שנעשין על ידי ההתקרבות אל
הצדיק, וכל הפרטים שיש בזה, כל דבריו ז"ל בזה חיים וקיימים לעד,
וגם עכשו אחר הסתלקותו ז"ל נעשה כל זה על ידי שמתקרבין אל ענינו
הקדוש ז"ל, ונקללין בתוך הקבוץ הקדוש הנקראים על שמו הקדוש
ז"ל, ומתדבקין עצמן בלמוד ספריו הקדושים, ומקבלין עצותיו
הקדושים, ובאים על ציונו הקדוש ומתפללים שם על התשובה והיראה
והעבודה וכו', בפרט בשזוכין להפלל בתוך הקבוץ הקדוש בעת
שמתאספין אליו ז"ל על ראש השנה וכו', פי' ידוע ומבאר כל זאת במקום
אחר:

[פרפראות לחכמה ח"א סימן ד]

רח

בבב מבאר בספר 'חיי מוהר"ן' (סי' קכו) איך בערב ראש השנה האחרון
באומאן סמוך להסתלקותו ז"ל ספר הרבה בענין גדל החיוב לסע
אליו ז"ל על ראש השנה, ואמר שאין דבר גדול מזה, והזהיר הרבה
בזה; ואחר כך בשנסתלק בסמוך תכף בחג הסוכות שאחר ראש השנה
הזה, אז ידעו והבינו כלם למפרע שכל ענין הספור והאזהרות הנ"ל היו
גם על אחר הסתלקותו ז"ל, להתאסף גם אז יחד כל הקבוץ של אנשי
שלומו על ראש השנה, ושעל ידי זה נעשין תקונים נפלאים מאד מה
שאין לשער כלל. ולא באר הענין בפרוש מטעמים הפמוסים אליו,

בשגם כי ידוע כי כף הִיָּה דָּרְכוֹ בְּקִדְשׁ גַּם בְּשָׂאָר עֲנִינִים רַבִּים מֵעֲנִינָיו
הַקְּדוּשִׁים ז"ל, וְכַמְבֹאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:

[פרפראות לחכמה סימן סא אות טו]

רט

וְגַם רִמְזוּ לָהֶם מַגְדָּל מַעְלַת הַתְּקוּן הַגְּדוֹל שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי הַנְּסִיעָה
לְצַדִּיקִים עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִכְלָלִים כָּל נַפְשוֹתֵם בְּתוֹךְ
הַצַּדִּיק הַדוֹר וְכוּ', שֶׁזֶה בְּחִינַת מַה שֶׁנִּתְבָּאָר לְמַעְלָה שֶׁהַבְּטִיחַ לָהֶם שֶׁגַּם
אַחַר הַסְּתַלְקוֹתוֹ, כְּשִׁיְהִיוּ נִכְלָלִים יַחַד בְּאַהֲבָה וְאַחֲדוּת - אֲזַי בְּוַדַּאי יִגְמַר
עִמָּהֶם לְטוֹבָה מַה שֶׁהִתְחִיל לַעֲסֹק עִמָּהֶם, עַד שִׁיְהִיוּ כְּלָם כְּשָׂרִים
וְצַדִּיקִים, וְאַפְלוּ מִי שִׁיתְחַבֵּר עִמָּהֶם יִהְיֶה גַּם כֵּן אִישׁ כָּשֶׁר וְצַדִּיק בְּאַמֶּת
(ראה חיי מוהר"ן סי' ריט).

וְזֶה מוֹכֵן מִמִּילָא שְׁגַם עֲנִין הַנְּסִיעָה עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְצַדִּיקִים (המבואר
בפנים ליקוטי קמא סי' סא אותיות ז ח), הִיָּה דַעְתּוֹ ז"ל גַּם כֵּן עַל עֲנִין
הַנְּסִיעָה שֶׁנוֹסְעִין כָּל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ בְּכָל שָׁנָה לְאוֹמָאן לְהַשְׁתַּטֵּחַ עַל קַבְּרוֹ
הַקְּדוֹשׁ וְלְהַרְבּוֹת שֵׁם בְּתַחֲנוּנִים בְּכָל עָרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְאַחַר כֵּן מִתְפַּלְּלִין
כָּל הַקְּבוּצָה הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה בְּיַחַד בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
שֶׁנִּקְרָא עַל שְׁמוֹ ז"ל בְּכָל־לִיּוֹת גְּדוֹל וּבְאַחֲדוּת רַב וְאַהֲבָה רַבָּה וְעֲצוּמָה
מְאֹד כָּל הַחֲבָרִים זֶה לְזֶה מִמֶּשׁ, כְּלָם בְּלֵב אֶחָד כְּאִישׁ אֶחָד וּבְהִתְקַשְּׁרוֹת
גְּדוֹל לְכָל הַצַּדִּיקֵי אֱמֶת, וּבִפְרָט לְכַח וּזְכוּת הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל,
אֲשֶׁר כָּל רְעוּתֵינוּ טָבִין שֶׁל כָּל־אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ תְּקִיעֵינוּ תָּמַן גַּם כָּל הַשָּׁנָה
בְּעִבּוּדָה שְׁעוֹבֵד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כָּל אֶחָד בְּבֵיתוֹ, בִּפְרָט בְּזִמְן קַהֲלָה
לְכָל, בְּעֵת שֶׁמִּתְקַבְּצִין וּמִתְאַסְּפִין כְּלָם לְשִׁפּוֹף אֶת לְבָם בְּרַחֲמִים
וְתַחֲנוּנִים לְפָנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל צִיּוּנוֹ הַקְּדוֹשׁ, וְאַחַר כֵּן מִתְפַּלְּלִין יַחַד

בראש השנה בהתקשרות גדול בלב ונפש לכל הצדיקים, גם להשכני עפר כמבאר בדבריו ז"ל במאמר "אבא שאול" סימן נ"ה (ליקוטי קמא), בפרט אליו ז"ל:

[פרפראות לחכמה סימן סא אות יד]

רי

והחוש מעיד שענין זה של הקבוצ שמתקבצין כלל אנשי שלומנו על ראש השנה לאומאן, זהו עקר הכלליית וקשר האחדות של כל אנשי שלומנו בקשר אחד, ורק בזה אנו מקימין רצונו ז"ל להיות מחזיקים את עצמם כלל אנשי שלומנו בקשר אחד באהבה ואחדות כנ"ל, ורק על ידי זה עקר קיום הארת השארתו הקדושה לנצח, באשר הבטיח זכרונו לברכה (חיי מוהר"ן סימנים רכ"ט ש"ו) שענינו לא יפסק והאש שלו תוקד עד ימות המשיח כנ"ל, וכנראה בחוש אשר זה יותר מששים שנה אחר הסתלקותו ז"ל - והאש הקדוש של אמונת חכמים בו ז"ל ובחבוריו הקדושים ובכל הצדיקי אמת בוער בלב אנשי שלומנו עד אין סוף ממש, ומשתדלים לעסוק בעניניו ז"ל בכל פעם בהשתדלות יתרה ביותר, להפיץ מעינותיו חוצה, להדפיס חבוריו ז"ל ולבנות בניניו הקדושים, ולעסוק בכל עניניו על צד היותר טוב.

וכבר יש רבים מאנשי שלומנו אשר כמעט שלא הפירו ולא ידעו ולא ראו גם שום אחד מתלמידי הקדושים ז"ל, ואף על פי כן בוער בלבם עסקיו ועניניו של רבנו הקדוש ז"ל כאש יוקדת ממש, ושותים בצמא את כל דבריו ודברי תלמידי הקדושים ז"ל והם עליהם ממש כמים קרים על נפש עיפה, ועובדים את ה' באמת בכל לבם ובכל נפשם, והכל בכת קדשת ההתנוצצות הארת הדעת הקדוש שנושאר בעולם מרבנו הקדוש ז"ל על ידי חבוריו ותלמידי הקדושים.

וְעַקֵּר יְסוּד קִיּוּם כָּל הָעֲנִיָּן זֶה הַנַּ"ל, הַכֹּל הוּא עַל יְדֵי הָעֲנִיָּן הַקְּדוּשׁ
שֶׁל הַהֶתְקַבְּצוֹת וְהַתְּאַסְּפוֹת יַחַד שֶׁל כָּל אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ עַל רֹאשׁ
הַשָּׁנָה":

[פרפראות לחכמה סימן סא אות יד]

❁ ריא ❁

וְגַם כָּפִי אֲשֶׁר נִתְבָּאֵר לְמַעַלָּה שְׂרָצוֹן רַבֵּנוּ ז"ל הָיָה שָׁגַם אַחַר הַסְּתַלְקוּתוֹ
ז"ל יְהִיּוּ כָּל אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ בְּאַגְדָּה אַחַת וְקִשְׁר אֶחָד (ראה חיי מוהר"ן
סי' ריח), וְכֵאֵן בְּמֵאֲמָרוֹ זֶה (ליקוטי קמא סי' סא) מְבֹאֵר שֶׁעַל יְדֵי הָאַהֲבָה
וְהַכְּלָלִיּוֹת שֶׁנִּכְלָלִין יַחַד, עַל יְדֵי זֶה נִמְתְּקִין כָּל הַדִּינִים, וְדָבָר בְּעֵתוֹ מֵה

יד. ראה עוד 'עלים לתרופה' במכתב מיום ג' עקב שנת תר"ג: "ואי אפשר לבאר על פני השדה כי הדברים ארוכים מאוד, ויותר מהמה יש בליבי, אבל זה צריכין לזכור בכל פעם, בפרט אתה אתה בני, שאין יודעים כלל, ואינך יודע מה שאין אתה יודע, רק זה ברור ואמת זך וצלול, שאיך שהוא איך שהוא, איך שנעשה עימך ואיך שאתה חייב בכמה דברים, ואיך שאתה אנוס הרבה ברוב הדברים, ואיך שאתה בכמה מצוות ונקודות טובות שאתה חוטף בחסדו וישועתו הנפלאה בכל יום בכל מה שעובר עליך בכל אלה, חסדו גדול עליך מאוד שזכית להיות בחלקו ולהיקרא על שמו הקדוש ולהתקבץ בכלל קיבוץ שלו הקדוש, ובפרט על ראש השנה, שהוא עיקר זמן הקיבוץ, שזה בחינת שופר שמקבץ נדחי עמו ישראל, כמו שמתפללים בברכת 'תקע בשופר גדול לחרותנו' וכו', ובשבת נחמו הזה דיברנו הרבה בעניין נפלאות נוראות מעלת הקיבוץ של כל עשרה מבני ישראל, כי 'אכל בי עשרה שכינתא שריא' ואומרים דברים שבקדושה, ואז מעוררים ביותר כל דרי מעלה ודרי מטה לקדש שמו ברבים, להודיע כי 'מלוא כל הארץ כבודו', ואז יכולים להרים הכל וכו', והעיקר על ידי שמקשרים להרועה האמיתי העוסק לקבץ עדרו, כמו שכתוב (ישעיה מ יא) 'כרועה עדרו ירעה, בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא וכו'', ועל כל פנים שלא לחלוק עליו חס ושלום, אוי, אוי ואבוי להחולק עצמו מרועה ישראל כזה, אשרי אשרי המשתוקק ומתגעגע ליכלל בהקיבוץ הקדוש שלו, לעולם לא נבוש בחסדו איך שעובר על כל אחד, כי כוחו גדול ונורא ונשגב מאוד מאוד עד אין חקר. וזה סמוך שמעתי מידידנו הוותיק רבי גרשון נרו יאיר נכד המגיד ז"ל מטירהאויצע, ששמע מפיו הקדוש שבראש השנה הכל מקבלים ממנו תיקון, אפלו דברים שאי אפשר לתקנם בזמן אחר - בראש השנה נתתקן הכל".

טוב, ומוכן ממילא כי מאחר שראש השנה הוא יומא דדינא של כל השנה, אז בודאי הזמן גרמא לזה ביותר להתאסף כלם ביחד בכללות אחד ולהשען בכת וזכות הצדיק הקדוש והנורא שהוא בחינת אכן שתיה, ולהתפלל אל השם יתברך שימתיק כל הצמצומים והדינים מעלינו ומעל כל ישראל, ויוציא כאור משפטנו:

[פרפראות לחכמה סימן סא אות יד]

ריב

הנה הארכנו קצת לבאר איך שלעניות דעתי נראה שמאמר של "חדי רבי שמעון" הנ"ל (ליקוטי קמא סי' סא) היה כעין צנאה ממנו ז"ל, לרמוז לאנשי שלומנו על ענין ההתנהגות של אחר פטירתו ז"ל וכו', ולזהר ביותר בענין הנסיעה על ראש השנה לצדיקים וכו', וכבר נתבאר שרמז גם על הקבוץ של אנשי שלומנו גם עכשווי על ראש השנה, ושעל ידי זה נעשה שמחה, וכנראה בחוש השמחה הגדולה שיש בין אנשי שלומנו בזמן הקבוץ הקדוש הנ"ל גם עכשו, ולזהר מאד באהבת חברים, בחינת "אנן בתביבותא תליא", להפיל יחד באחדות אחד באהבה רבה.

ועל ידי כל זה נמתקין כל הצמצומים וכל הדינים, ועל ידי זה יכולין להוציא משפטנו לאור מפל הלמודים שילמד משפטי אמת והנהגות ישרות איך להתנהג, הן לעצמו הן לאחרים המתנהגים לפי דעתו (שזה בחינת מה שהבטיח (חיי מוהר"ן סי' ריח) שגם מי שיתחבר אל אנשי שלומנו יהיה איש פשר), וגם זוכין על ידי זה לעצה שלמה ולכל טוב, ועל כל הנ"ל מה שעל ידי זה נשלמת התורה הקדושה בשלמות

גדול ומקבלת מחכמה עלאה ומשפעת בכל החכמות, שעל ידי זה נמשכין כל התקונים האלו הנ"ל:

[פרפראות לחכמה סימן סא אות טז]

ריג

וכן תקון החמשה חושים שבמח (המבאר בפנים בתורה "תקעו - אמונה" שבלקוטי תנינא סימן ה') נעשה גם עכשו, כי חוש הריח שנתתקן על ידי היגיעות וטרחות שיש לכל אחד, וכן חוש המשוש שנתתקן על ידי ההוצאות שיש לכל אחד לבוא אל הרב - זה בנדאי נעשה גם עכשו; אף גם חוש הראיה והשמיעה והטעם נתתקן גם עכשו, על ידי שמסתכלין על ציונו הקדוש ועל כלל הקבוץ הקדוש המתאספין ומתקבצין אליו, והכל בכחו וזכותו הקדושה וזרונו לברכה, ובכל אחד מהקבוץ בנדאי יש איזה בחינת הארה ונגדה הקדושה מה שקבל על ידי התקרבותו אליו וזרונו לברכה ועל ידי שנקלל גם כן בהקבוץ הקדוש הזה, נמצא שזה גם כן בכלל "והיו עיניך רואות את מוריד" (ישעיה ל כ), בפרט שפבר מבאר בדבריו וזרונו לברכה ב'לקוטי' הראשון בסימן קצ"ב ובסימן ר"ל שעל ידי שמקבל חכמת רבו ודברי אמת שלו, על ידי זה הוא מקבל בחינת פניו, ועין גם בסימן קנ"ג מענין קבלת פני תלמיד חכם שתלמיד הגון כראוי זוכה לקבל פני הרב, הינו שיתראה בתוכו פני הרב וכו', וכבר מבאר מזה במקום אחר גם כן; וכן חוש השמיעה שנתתקן על ידי שפל אחד שומע המוסר של הרב, זה שיף עכשו גם כן, דעל ידי ששומע ההתעוררות הגדול והקולות והצעקות והבכיות הגדולות מעמק הלב שיש אז בין כלל הקבוץ, שאין צריכין מוסר גדול מזה, כי מתפעל נפש הרואה והשומע גם מרחוק פידוע; וכן חוש הטעם, מה שפל אחד טועם מתיקות וכו', זה בנדאי שיף גם עכשו, כי אז כל אחד טועם מתיקות טעם הזכות הקדוש שזכה להתקרב אליו

זכרונו לברכה ולהפלל בכלל הקבוץ הקדוש שלו, עד שכל אחד נותן הודאה על חלקו ואומר בפה מלא: "חבלים נפלו לי בנעימים וכו'" (תהלים טז ו).

בפרט פי כבר מבאר באות ט"ו הנ"ל שגם אצל הצדיק הגדול הפעל מוחין ובעל השגה אמיתית, אף על פי כן הוא מסלק כל חכמתו והשגתו ועובד את ה' בפשיטות וכו', ועל ידי זה דיקא זוכה להשגות גבוהות מאד וכו' ט"ו.

ומזה מובן ממילא כי אדרבא, דיקא עכשו, שאין אנו זוכין לראות את מורנו בעיני אדם ממש, וכן לשמוע מוסר מפיו הקדוש, ולטעם מתיקות אמרי נעם שלו בפעל ממש בשעת הקבוץ כמו שהיה בחיים חיותו זכרונו לברכה, ואף על פי כן מתקבצין אליו ונשענין על זכותו הקדושה, וכל אחד צועק מעמק לבבו בתמימות ובפשיטות גדול לזכות לשוב אל ה' ולהתקרב אליו ותברך באמת, והחולקים רואים את כל זה ותמהים ושואלים וחורקין שניהם מאד על ענין הקבוץ הזה בכל שנה ושנה ביגיעות וטררחות גדולות כל כך, ומה אתם רואים ומה אתם שומעים וכו', ואי אפשר להשיב להם שום תשובה נוצחת כלל, כי ענין זה הוא רק כל חד כפום מה דמשער בלבה יודע ומרגיש גדל קדשת

טז. כלומר: שם בפנים התורה באות ט"ו מבואר כי השגות גבוהות אלה הן בחינת ההשגות שמשו בחייו לא השיג, כי הן בחינת 'במופלא ממך', בחינת שער החמישים אצלו, השגות אשר בזמן של 'משה בחייו', דהיינו בשעת הארת המוחין שלו, ששכלו בקיום ובשלימות, הצדיק אינו יכול להשיג, רק על ידי שמסלק כל חכמתו ועובד את ה' בפשיטות ובתמימות כבן העושה מעשה עבד וכו'; ועל כל פנים עולה מבואר כי עיקר זכייתו של הצדיק בשלימות להשגות אלו היא אחרי הסתלקותו, וממילא תיקון המוחין הנמשך לתלמידים שייך ביותר ויותר אחרי ההסתלקות; ומבאר והולך שכמו כן מצד התלמידים אשר עבודתם אחרי הסתלקות הצדיק היא בפשיטות ובתמימות ביותר, בסוד מעשה עבדות הנ"ל, כי אין רואים את הצדיק בפועל ואין שומעים דבריו וכו' - ממילא בזה יכולים הם דווקא אז לזכות להארת הצדיק מן הבחינה הגבוהה של שער החמישים וכו', וזה ביאור המשך דבריו, דו"ק.

הענין הזה וגדל הפעלה הקדושה והתועלת הגדול שמגיע על ידי זה לכל אחד מהקבוצה הזו; נמצא שהעבודה הזאת היא עבודה פשוטה ותמימה, שצריכין לסלק כל החכמות ולעבד את ה' בתמימות ולעשות גם דברים הנראים כשגעון ממש בעיני העולם, והכל בשביל אהבתו ועבודתו יתברך, בבחינת "באהבתה תשגה תמיד" (משלי ה יט) המבאר שם באות ט"ו הנ"ל, ועל ידי זה דיקא זוכה כל אחד לפי בחינתו להשיג מה שהוא למעלה מבחינת המוחין שלו, שזה עקר תכלית שלמות תקון המוחין פנ"ל. נמצא שגם עכשו זוכין על ידי הקבוצה הנ"ל לקבל גם בחינת תקון המוחין, וכן כל התקונים המבארים בפנים פנ"ל:

[פרפראות לחכמה סימן ה תנינא אותיות כו כז]

ר"ד

על כן צריכין לחפש ביותר אחר המנהיג האמתי שיש לו בחינת רוח נבואה, רוח הקדוש; אף עקר זמן הקבוצה אליו הוא בראש השנה, כמבאר לעיל מה שהזהיר על זה הרבה בערב ראש השנה האחרון, כי אז הזמן של המשכת כל התקונים הנ"ל ביותר וכו'.

וזה גם כן בחינת מה שהזכרנו לעיל שהזהיר לאנשי שלומנו שיחזיקו עצמן ביחד וכו', כי אף על פי שעקר תקון נפשות ישראל תלוי רק בהצדיק האמת הבעל כח הגדול הנ"ל, אף על פי כן גם עקר כח הצדיק תלוי בקדשת הקבוצה של ישראל, כמאמר רבותינו ז"ל (ברכות לב.): "כלום נתתי לה גדלה אלא בשביל ישראל", וכמבאר גם בדברי רבנו ז"ל במאמר "לשמ"ש" - סימן מ"ט ב'לקוטי' הראשון, ובסימן קס"ו - "כשהעולם אצל הצדיק וכו'", בפרט זה העסק שצריך לעסק בתקון נפשותם בעצמם, שצריכין לזה איזה אתערוותא דלתתא גם מהם עצמם על כל פנים, שהוא על ידי מה שבאין אל הצדיק בכדי שישתדל בטובת נפשם.

וְהַעֲקָר הוּא עַל יְדֵי מַעֲלַת הַקְּבוּץ, שְׁמַתְקַבְּצִין הַרְבֵּה נְפֹשׁוֹת בְּיַחַד, שְׁעַל יְדֵי זֶה נִתְרַבֵּין הַצְּרוּפִין וְהַבְּתִים מְאֹד עַד שְׁגַם הַנְּפֹשׁוֹת הַנְּשֻׁפְכִין בְּרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת חֵס וְשְׁלוֹם נִכְלָלִין גַּם כֵּן בְּהַבְּתִים הַנ"ל וּמְקַבְּלִין תְּקוּנָה, כְּמִבְּאֵר לְעֵיל בְּשִׁיחָתוֹ הַקְּדוּשָׁה; וְעַקֵּר רַבּוּי הַצְּרוּפִין הוּא עַל יְדֵי שְׁמַחְזִיקִין עֲצָמָן בְּיַחַד, שְׂאֵז הֵם בְּחִינַת תְּבָה אַחַת שֶׁל הַרְבֵּה אוֹתִיּוֹת שְׁנֹצְטְרִפִין מִמְּנָה צְרוּפִין הַרְבֵּה מְאֹד כַּנ"ל, מֵה שְׂאֵין כֵּן אִם הָיוּ אֵלוֹ הָאוֹתִיּוֹת מִתְחַלְקִין לְכַמָּה תְּבוֹת קְטַנּוֹת, שְׂאֵזִי לֹא הָיָה רַבּוּי צְרוּפִים כָּל כָּף, כְּמוֹ לְמַשָּׁל שְׁתֵּי תְּבוֹת שֶׁל שְׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת, אֵזִי יֵשׁ שְׁשֶׁה צְרוּפִים לְכָל תְּבָה וְלֹא יוֹתֵר, אֲבָל תְּבָה אַחַת שֶׁל שְׁשֶׁה אוֹתִיּוֹת - אֵזִי יֵשׁ לָהּ שְׁבַע מְאוֹת וְעֶשְׂרִים צְרוּפִים כַּנ"ל. וּמִזֶּה תִּבֵּין מַעֲלַת הָאֲחָדוּת שֶׁל רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל; וְעַל כֵּן כְּשִׁיחְזִיקוּ עֲצָמָם בְּיַחַד וַיְהִי נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ ז"ל - אֵזִי בְּנִקָּל לוֹ יוֹתֵר גַּם אַחֵר הִסְתַּלְקוּתוֹ ז"ל לְהַשְׁתַּדֵּל בְּתְקוּנָתוֹ, עַד שֶׁיְהִי אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים וְצַדִּיקִים כַּנ"ל:

[פרפראות לחכמה סימן ח תנינא אותיות כג כד]

ר ט ו

וּכְבָר מְבֹאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר (עיין פל"ח ח"א סי' סא) שְׁזָה אָנוּ רוֹאִין בְּחוּשׁ גַּם כֵּן, שְׁעַקֵּר קִיּוֹם קֶשֶׁר הָאֲחָדוּת שְׁבִין כָּלֵל אֲנָשִׁי שְׁלוּמְנוּ הַנִּקְרָאִים עַל שְׁמוֹ ז"ל הוּא רַק עַל יְדֵי הַקְּבוּץ הַקְּדוּשׁ שְׁנֹתְקַבְּצִין רַבָּם כְּכֹלָם עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּאוּמָאן, וּמִי יוֹדֵעַ גַּם עַכְשָׁיו גִּדְּל הַתְּקוּנִים הַנִּפְלְאִים וְהַשְּׁעִשׂוּעִים הַגְּדוּלִים מְאֹד וְהַצְּרוּפִין הַחֲדָשִׁים וְהַנִּפְלְאִים וְנוֹרָאִים שְׁנַעֲשׂוּ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה עַל יְדֵי הַקְּבוּץ הַנ"ל, בְּפֶרֶט כִּי אֵז הַזְּמַן מְסֻגָּל לְכָל הַתְּקוּנִים הַנ"ל בְּיוֹתֵר כַּנ"ל:

[פרפראות לחכמה סימן ח תנינא אות כה]

רטז

כָּבֵד מְבֹאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר שְׁעֵנִין זֶה הַמְאָמֵר נוֹהֵג גַּם עִכְשָׁו, כִּי עַל יְדֵי שְׁמִסְתַּכְּלִין עַל כָּלֵל הַקְּבוּץ שְׁמִתְקַבְּצִין אֵלָיו ו"ל עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּבְעָרֵב רֹאשׁ הַשָּׁנָה מְשַׁתְּטָחִין עַל קְבֻרֵי הַקְּדוֹשׁ וְאוֹמְרִים הֲעֵשְׂרָה קְפִיטָל תְּהִלִּים כְּפִקְדוֹתוֹ ו"ל, וּמִתְפַּלְּלִין שָׁם הַרְבֵּה עַל הַתְּשׁוּבָה וְלִזְכוֹת לְעֲבוֹד אֵת ה' כְּרֹאוֹי כָּל אֶחָד כָּפִי בְּחִינָתוֹ, וְאַחֵר כֶּף בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִתְפַּלְּלִין בְּיַחַד בְּבֵית הַמְּדֻרָשׁ הַנִּקְרָא עַל שְׁמוֹ ו"ל, וּבְיַדֵּי הַשָּׁם יִתְבַּרְךָ מִקְּבֵל הַתְּפָאֲרוֹת גְּדוֹל מְזֵה; וּמִי שְׁמִסְתַּכֵּל עַל זֶה בְּעֵין הָאֵמֶת, וּמִתְבּוֹנֵן בְּגִדְל כַּח וּזְכוֹת הַצְּדִיק שְׂזָכָה וְזָכָה אֵת הַרְבִּים בְּחִיּוֹ כָּל כֶּף עַד שְׁגַם עִכְשָׁו זֶה שָׁנִים רַבּוֹת אַחֵר פְּטִירָתוֹ ו"ל עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בְּמָרוֹם וּמְזַכֵּה אֵת הַרְבִּים כָּל כֶּף בְּסִפְרֵי הַקְּדוֹשִׁים וּבְקְבֻרֵי הַקְּדוֹשׁ, וְזֶה מֵה שְׁנֹאֲרָה גַּם לְעֵינַי בְּשֵׁר הַגְּשָׁמִים, מְלַבֵּד מֵה שְׁעוֹסֵק בְּרוּחַנִיּוֹת בְּתַקוּן נְפִשׁוֹת יִשְׂרָאֵל לְהַחְזִירָם בְּתְשׁוּבָה וּלְקַרְבָּם לְהַשָּׁם יִתְבַּרְךָ, וּבִיּוֹתֵר נִרְאֶה זְכוֹת הַהַתְּפָאֲרוֹת הַזֹּאת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּזִמְן הַקְּבוּץ הַגְּדוֹל; וּמִי שֵׁישׁ לוֹ עֵינַיִם לְרֹאוֹת - הוּא מִתְפַּלֵּא מְאֹד בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּעַת וְזִמְן הַקְּבוּץ, כִּי מִי פּוֹעֵל וְעוֹסֵק זֹאת, לְקַבֵּץ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה קְבוּץ גְּדוֹל כִּזֶּה ה' עֲלֵיהֶם יַחֲיוּ, וְרַבִּם כְּכֹלֵם הֵם בְּעֲלֵי תוֹרָה, וְהַרְבֵּה מֵהֶם גַּם בְּעֲלֵי עֵסֶק, וַיֵּשׁ שֵׁישׁ לָהֶם עֲסָקִים גְּדוֹלִים מְאֹד בְּבֵיתָם, וְלִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִשְׁלִיף כָּל אֶחָד מֵהֶם כָּל עֲסָקֵי שְׁבָבִיתוֹ וְכֹא בִּיגִיעוֹת וּטְרַחְוֹת גְּדוֹלוֹת, וַיֵּשׁ שְׁבָאִים מִמְּקוֹמוֹת רְחוֹקִים וְכוּ', וְאֵין עוֹשִׂים שָׁם שׁוֹם דְּבָר, רַק כָּל אֶחָד מִבְּקֵשׁ וּמִתְחַנֵּן וְשׁוֹפֵף נְפִשׁוֹ לִפְנֵי ה' לִזְכוֹת לְתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה וְכוּ' וְשִׁיתְּתַקְּנוּ כָּל פְּגָמֵי שְׁפָגָם עַד עֵתָה וְשִׁמְעֵתָה לֹא יִפְגַּם עוֹד, וּמְרַבִּים שָׁם בְּתַחֲנוּנִים רַבִּים וּבְכִכּוֹת גְּדוֹלוֹת וְהַתְּעוֹרְרוֹת גְּדוֹל עַד אֵין חֶקֶר, הֵן עַל קְבֻרֵי הַקְּדוֹשׁ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הֵן בְּבֵית מְדֻרָשׁוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּעֲצָמוֹ, וְכֹל אֶחָד מִקְּבֵל הָאָרֶה וְהַתְּעוֹרְרוֹת מִחֲבֵרוֹ, וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה מִתְחַדֵּשׁ וּמִתְחַזֵּק בְּעֲזֵרַת הַשָּׁם הָאֱהָבָה וְהַהַתְּקָשְׁרוֹת וְהַאֲחֻדוֹת שֶׁבֵין כָּל הַקְּבוּץ לְשֵׁם שְׁמַיִם וְשֵׁאִינָה

תלויה בשום דבר כלל, וגם בעזרת השם בכל שנה נתוספין נפשות חדשות אל כלל הקבוץ, ורואין בחוש ממש הפעלה הטובה שיש לכל אחד מאנשי הקבוץ בכל השנה על ידי זה ברוחניות, וכמעט שהחיות וההתחזקות של כל אחד בעבודת ה' כל השנה פלה הוא על ידי החיות דקדושה וההארה הגדולה שמקבלין אז בזמן הקבוץ, וכשנתתקן ברוחניות - ממילא מסתמא נתתקן גם בגשמיות גם כן, כמבאר במקום אחר (ליקוטי קמא סי' יד); ומי שמסתכל על כל זה בעין האמת (וממילא מוכן פי אי אפשר לבאר בשלמות כל עניני ההתפארות הקדושים שיש להשם יתברך על ידי זה) - בודאי הוא גם כן בבחינת "מלך בפינו תחזינה עיניך" (ישעיה לג יז), וזוהה גם כן לכל הבחינות המבארים בפנים: [פרפראות לחכמה סימן מ תנינא]

❦ ריז ❦

למען השם אל יזיז דעתו ומחשבתו, רק להיות על ראש השנה בפה (אומאן), לתחב ראשו בין אוהבינו המקשרים את עצמם עם נשמת אור רבנו ז"ל:

[מכתב רבי נחמן טולטשינער מיום ד עקב תרל"ב]

❦ ריח ❦

להודיע לדורות שהשלישה דברים האלה יסודות העקרניים בהשפאת אדונו מורנו ורבנו זצ"ל, כפי המוכן בזה מדברי מוהרנ"ת ז"ל: אספתנו על ראש השנה - שבזה ממילא כלול גם אמירת העשרה קפיטל תהלים על ציונו הקדוש וכו':

[כוכבי אור, אחרי אנשי מוהר"ן (ב)]

ריט

דַּרְכֵנו תמיד להתאסף באומאן בימי ראש השנה הקדושים, להתפלל על ציון אדוננו מורנו ורבנו בערב ראש השנה, ולהתפלל ביחד בימי ראש השנה הקדושים במדרשו הקדוש:

[ראבר"ג, קונטרס ימי התלאות]

רכ

בדבר אספתנו בימי ראש השנה, מבאר מדברי מוהרנ"ת זכר צדיק וקדוש לברכה (ששמעתי מאבי ומורי ששמע מפי בנו רבי יצחק מטולטשין ששמע מפיו הקדוש), שאף על פי שלכבו היתה חזקה בבטחון ומבטח שתתקיים האספה הזאת עד ביאת הגואל צדק, אבל גם זה לא נאמר רק כדיוק המדרש "מהפּתּוּב (משלי כח א) "וצדיק ככפיר יבטח" (- ולא פארי שאין מתירא כלל), פי בכל זאת לא היתה ביכלתו לברר בזה ידיעה ברורה ומחלטת; ואין רצוני להאריך בזה בכתב:

[שיחות וסיפורים סימן ד]

רכא

על אודות אספתנו בימי ראש השנה הקדושים באומאן, אמר פעם אחת [מוהרנ"ת] לבנו רבי יצחק ז"ל הנ"ל בזה הלשון: "אני מקנה שיתקיים הדבר עד ביאת הגואל צדק, אבל אף על פי כן, מי יודע חס ושלום מה שיעבר בזה (מגדל ועצם הקטרוגים המתעוררים ומתגברים על זה בכל עת), אולי חס ושלום ימנעו ולא יניחו חס ושלום בשום אפן לבוא לשם", "זאג איך דיר זאלסט תמיד זיין ראש השנה אין

אומאן, ערב ראש השנה זאלסט זיך שטעלן אפלו אין מארק" - "אומר
אני לך שתמיד תהיה בראש השנה בעיר אומאן, ובערב ראש השנה
תעמד אפלו בשוק, באיזה מקום שרואים משם בית ציונו הקדוש,
ותאמר שם העשרה קפיטל תהלים, ואחר כך תתפלל שם באומאן בראש
השנה אפלו באיזה עזרה של בית המדרש; וכן תנהג כל ימי חייך":

[כוכבי אור, אנשי מוהר"ן (ג) אות ב]

בעת המחלקת שהיתה על אנשי שלומנו, דבר מוהרנ"ת עם בנו רבי
יצחק בענין הנסיעה לאומאן על ראש השנה, ואמר לו: "איך
גלייב אז דעם רבינ'ס ראש השנה וועט האבן א קיום, נאר מען קען
דאך נישט וויסן, ווער ווייסט וואס וועט זיין, וואס עס וועט פארקומען;
זאג איך דיר אן דו זאלסט קומען אויף ראש השנה, און אז דו וועסט
נישט קענען גיין אויפן ציון - זאלסטו שטייען ביים רוטיש און זאלסט
קוקן אויפן ציון, און אז דו וועסט נישט קענען דאווענען אין שול -
זאלסטו דאווענען אין פאליש, און אין אומאן זאלסטו זיין!" - "אני
מאמין שהראש השנה של רבנו יהיה לו קיום, אף הרי אי אפשר לדעת,
מי יודע מה יהיה ומה יבוא; על כן מצוה אני אותך שתבוא תמיד על
ראש השנה, ובאם תגברו עליך המניעות כל כך עד שלא תוכל ללכת
לציון הקדוש בערב ראש השנה - תעמוד אפלו ב'רוטיש'" ותביט משם
לעבר הציון הקדוש (ותאמר שם את העשרה מזמורים), ואם לא יתנו
לך המתנגדים להתפלל בבית הכנסת יחד עמם - תתפלל בחדר כניסת
בית הכנסת (המכנה 'פאליש'), העקר שבאומאן תהיה!"

יח. 'רוטיש' זה היה מרכז קניות גדול באומאן אשר נבנה בצורה כזו שיש בו שורות חנויות
מבית ומחוץ בצורת עיגול, וניתן היה להשקיף משם ולראות את מקום הציון הקדוש. (רל"י).

רכב

עוד אָמר פֿעם אודות הנְסיעָה לְאוּמָאן עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁאָם הָיָה הַדָּרָךְ
לְשֵׁם מְחַפָּה בְּסִפְיָנִים וְחֲרָבוֹת - "הָיִיתִי רוֹחֵשׁ עַל יְדֵי וְרָגְלֵי כְּדֵי
לְבוֹא לְשֵׁם עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה!" :

[כוכבי אור, אנשי מוהר"ן (ג) אות ג]

מוֹהֲרַנְ"ת אָמר פֿעם אודות הנְסיעָה לְאוּמָאן עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה^ט: "ווען
עס וואלט געווען די גאַנצע וועג אָנגעלייגט מיט שאַרפֿע
שווערד אויף אַרויף - וואלט איך זיך געראטשקעט אויף די הענט און
אויף די פיס און איך וואלט געפֿאַרן; נאַר אָן אַ פֿאַס - נישט, איך
וואלט געטאן אַלע מעגלעכקייטן צו פֿאַקומען אַ פֿאַס" - "אלו הִיתָה
כָּל הַדָּרָךְ זְרוּעָה בְּחֲרָבוֹת הַמְּחַדְדוֹת כְּלָפִי מְעַלָּה - הָיִיתִי גּוֹחֵן עַל יְדֵי
וְעַל רָגְלֵי וְהָיִיתִי נוֹסֵעַ^י; רַק בְּלִי פֿאַספּוֹרֵט - לֹא^כ, הָיִיתִי עוֹשֶׂה כָּל שְׁנֵתָן
כְּדֵי לְקַבֵּל פֿאַספּוֹרֵט"^כ:

יט. ולא ידענו באיזה זמן אמר זאת מוהרנ"ת. (רל"י).

כ. ואנו זכינו לקיים זאת בבואנו על ראש השנה בשנות תר"פ ותרפ"א (ראה להלן בערכו),
שכנופיות הפורעים האכזרים ה'באנדעס' הרגו רצחו וחמסו אז על הדרכים, ואף על פי כן
זכינו להתגבר על הכל ולנסוע ולבוא אז אל רבינו להקיבוץ הקדוש על ראש השנה להתפלל
יחד עם אנשי שלומנו באומאן. (רל"י).

כא. ראה 'עלים לתרופה' מכתבים ממוצאי שבת עקב שנת תקצ"ו, אור ליום ה' כי תצא
שנת תקצ"ו, יום א' כי תבוא שנת תקצ"ו, יום א' ר"ח אלול שנת תקצ"ט, ועוד, קצת מעניין
ה'בילעט' (אישור) בעת המחלוקת, כשהיה מוהרנ"ת בגלות בנעמרוב ואסרו עליו לצאת משם
בלי 'בילעט'; וראה עוד להלן חלק ב' סימן שצ"ד.

כב. כי כשהולך על דרך המחוודת בסכינים וחרבות, אולי יזכה וישאר בחיים ויצליח להשיג
כל תיקונו הנצרך לו, אולם אם חלילה ייסע בלא פאספורט (או אם ייסע עם פאספורט
מזויף, שנחשב גם כן כנוסע ללא פאספורט כלל) ויתפסוהו ויחבשוהו בבית הסוהר, בזה

❁ רכג ❁

שְׁמַעְתִּי מֵרַבִּי נַחֲמָן בֶּן רַבִּי שְׁכָנָא ז"ל^ל שֶׁשָּׁמַע מִמּוֹהֲרַנ"ת לְעִנְיָן נְסִיעַת
 ראש השנה וכו'; וְהִיוֹצֵא מִדְּבָרָיו הַקְּדוּשִׁים שֶׁכָּל נְסִיעָה וְנְסִיעָה
 שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִהְיֶה לָּהּ חֵלֶק בְּקֶץ הַגָּאֲלָה:

[כוכבי אור, אנשי מוהר"ן (ג) אות ד]

❁ רכד ❁

אַחֲרֵי הַסְּתַלְקוֹת רַבְּנֵי הָיָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה אֶחָד שֶׁהֵיְתָה בּוֹ הַתְּעוֹרְרוֹת
 עֲצוּמָה, וּבְלִיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה אַחֲרֵי תְּפִלַּת עֲרִבִית נֶעְנָה מוֹהֲרַנ"ת
 וְאָמַר: "אֵיךְ גְּלִיב אִז רֹאשׁ הַשָּׁנָה אִז דְּעַר רַבִּי דָּא אֵין שׁוּל מִיט אוֹנָז;
 אוֹן אִז דְּעַר רַבִּי אִז דָּא - זְעַנְעַן אֶלַע שְׁבַעַה רוּעִים דָּא!" - "אֲנִי מֵאֲמִין
 שְׁבַרֹאשׁ הַשָּׁנָה נִמְצָא רַבְּנֵי כָּאן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עִמָּנוּ; וְכִשְׁרַבְּנֵי נִמְצָא כָּאן
 - אֲזִי כָּל הַשְּׁבַעַה רוּעִים^כ כָּאן!" וְנִתַּן מוֹהֲרַנ"ת קוּלוֹ וְצָעַק: "אֵיךְ

בהכרח שתיפגם נשמתו, כי יעבירוהו שם על איסורי תורה חס ושלום. ומשום זה לא היה עושה כך מוהרנ"ת את דרכו, כי בזה מסכן את כל יהדותו ורוחניותו, ועל כן אף שעל סכינים וחרבות היה מנסה בכל כוחו להגיע לציון רבינו, אולם בלא פאספורט שהוא כנגד חוק המלכות לא היה מסתכן, כי אין זה ברצון רבינו הקדוש לעשות דבר כזה שיש בו סכנה לכל יהדותו [וצריכין להרבות בתפילה שנזכה כבר לנסוע מפה ארץ ישראל בדרך ישרה, ואם היו מתפללין הרבה בוודאי שכבר היינו זוכין לזה, רק שאין מתפללין כראוי על זה. וכל דיבורינו נגד הנסיעה בפאספורט מזויף הוא רק קודם מעשה, אבל לאחר מעשה, שנסעו כבר - בוודאי מחוייבים אנו להתפלל עליהם שיזכו ליסע ולבוא לשלום ויפעלו כל טוב, כי כתיב (תהלים קטז ו) "שומר פתאים ה'"; ואף על פי שרואין שנעשין ניסים, אף על פי כן אין מזה ראייה שצריכין לנסוע בדרך זו, רק זה מצד רחמי השם יתברך עליהם]. (רל"י).

כג. בן מוהרנ"ת. רבי נחמן זה היה אדם קדוש ומופלג במעלה מאוד, ראה אודותיו בערכו להלן חלק ב' מסימן תקפ"ד והלאה.

כד. ראה מיכה פרק ה' פסוק ד'; גמרא סוכה דף נ"ב ע"ב; תיקון כ"א דף ס"ב ע"א; זוהר חדש בלק דף צ"ב ע"א.

גלייב אזוי ממש אז איך זעה! - "אני מאמין בזה כל כך עד שאני ממש רואה זאת!"¹¹ - וכשצעק את אלו התבות האחרונות הרגישו אנשי שלומנו במוחש שבאמת רבנו נמצא עמנו פנ"ל - "האט מען געזעהן אז דער רבי איז דא!"¹²:

רכה

בראש השנה של שנת תקע"ב, היא השנה הראשונה אחרי הסתלקות רבנו הקדוש, רצה רבי יודל תלמיד רבנו להראות במוחש לכלל באי הקבוץ באומאן שרבנו הקדוש נמצא שם יחד עמם ממש בעת הקבוץ, וכבר הכין עצמו לזה; אף אחר כך, מחמת שהיה שם אחד שלא היה ראוי לזה, התפטל הדבר בגללו, שלא יכול היה רבי יודל להראות זאת:

רכו

בהראש השנה בימי חייו הקדושים באו אליו לאומאן על ראש השנה האחרון (תקע"א) לערוך חמש או שש מאות אנשים, ובלשון

כה. עיין ליקוטי קמא סימן ס"ב; וראה ב'ליקוטי תפילות' חלק א' תפילה כ"ב: "ורחם עלינו בזכות צדיקי אמת שבודור הזה, ובזכות צדיקי אמת הקדושים אשר בארץ המה אשר אנו וכל עמך בית ישראל הולכים וסובבים ומשתטחים על קבריהם וציון שלהם בכל ערב ראש השנה, ופורשים כפינו לפניך ומתפללים ומתחננים אליך בקידה, בכריעה, בהשתחויה, בלב נשבר ונדכא, חוסה עלינו ברחמיך הרבים ותעורר לב נשמת כל הצדיקים אמיתיים אשר נשמתם בגבהי מרומים, ברום המעלות, בעולמות העליונים הקדושים, שכל נשמות הצדיקים הקדושים האמיתיים יירדו למטה בראש השנה ויהיו עימנו בקרב עמך ישראל, ויעזרו אותנו להתפלל ולהתחנן בראש השנה ולהכניע ולגרש השטן בראש השנה, ולשבר ולבטל כל מיני עזות דסטרא אחרא מעלינו ומעל כל עמך בית ישראל על ידי התפילות והתקיעות של ראש השנה הקדוש, עד שנזכה להמשיך עלינו ועל כל עמך בית ישראל קדושה וטהרה מראש השנה על כל השנה כולה".

כו. ועיין 'כוכבי אור' חלק 'אנשי מוהר"ן' (השלישי) בהערה לאות ג'.

בני אדם בדרך אומדנא הנה מרגלא בפומיהו לומר שבאו אליו אז בערך אלף אנשים, כן שמעתי מאבי ז"ל בשם מוהרנ"ת ז"ל^י; ואחר כך, בראש השנה הראשון שאחר הסתלקותו הקדושה (תקע"ב), באו למספר, ולא היו רק ערך ששים אנשים ולא יותר:

[ביאור הליקוטים סימן קנה]

רכז

אמר [מוהרנ"ת] פעם אחת לבנו רבי יצחק ז"ל מטולטשין, שלא יסע לארץ ישראל לדור שם בקביעות עד שיהיה בן ששים שנה^י.

(והמוכן) הנה מדבריו הקדושים שאף על פי ששייבת ארץ ישראל גדולה מעלתה מאד וכמוכא בספרי אדוננו מורנו ורבנו זצ"ל

(ראה ליקוטי קמא סימנים ז ט כ לז מד מז מח נה קכט קנה קפז רלד רעז, שם תנינא סימנים ח מ עא עח קט קטז, ועוד), אבל כבר אמר אדוננו מורנו ורבנו זצ"ל על הראש השנה שלו שאין דבר גדול מזה כמוכא ב'חיי מוהר"ן' (סימנים קכו רכ תו), וגם כל קדשת ארץ ישראל נמשך ממנו פמוכן בליקוטי תנינא סימן מ', וגם מוכן ומבאר בדברי אדוננו מורנו ורבנו זצ"ל שפשוטוסי רק נפש אחת להקבוץ שלו בראש השנה אז נתרבין הבתים של הקדשה אלף אלפים ורבי רבבות פעמים עד אין שעור (עי' ליקוטי תנינא סי' ח; חיי מוהר"ן סימנים מג רה; ליקוטי הלכות ציצית ז אותיות ב - ט), ועין ב'ליקוטי הלכות' הלכות נזקי שכנים הלכה ד' (אות יא) שאין ערך להעבודה שיעבד האדם

כו. ומוכן מאליו שהשמות שנכתבו בספר 'שמות הצדיקים' (בחלק 'שמות אנשי רבינו') הם רק מעט מזער. (רל"י).

כח. ומוהרנ"ת אמר כן לבנו על אף שרבי יצחק לא שאלו על דבר זה. ואמרו אנשי שלומנו שמוהרנ"ת אמר לו זאת בכיוון, כי כשעלה רבי יצחק לארץ ישראל בשנת תרכ"ח בהיותו בן ששים, לא האריך ימים שם כי אם שנה ומחצה. (רל"י); [ראה עוד להלן בחלק ג' סימן נ"ג, ובהערה שם].

בפני עצמו אפלו כל היום נגד נקדה אחת שעושה כשמצטרף וכו', עין שם, ומכל שכן שגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם (חולין ז:), וכל אשר גדלה ושגבה רוממותו והתעלותו של אדוננו מורנו ורבנו זצ"ל - בן גדלו ושגבו גם התקונים אשר יעשה בימי ראש השנה הקדושים, כמבאר בדברי הקדושים בהלכות גבית חוב מהלקוחות הלכה ה' אות י"ד, עין שם):

[כוכבי אור, אנשי מוהר"ן (ג) אות א]

רכח

פעם אחת בערב ראש השנה בבקר שאל אותו בנו הרב יצחק ז"ל על אודות שחלש לבו מאד [כי לא היה אז בקו הבריאות], אם יאכל איזה דבר קדם לכתו על ציונו הקדוש כדי שיהיה בכחו לפרש שם שיחתו בהתעוררות הלב כראוי; והשיב לו: "לאו. אמר כאשר תוכל - ובלבד שיהיה קדם האכילה!":

[כוכבי אור, אנשי מוהר"ן (ג) אות לג]

נחלה פעם רבי יצחק בן מוהרנ"ת בימי הקנין באיזו מחלה, וחשב כבר אז בדעתו שלא יוכל להגיע על ראש השנה לקבוץ אנשי שלומנו באומאן; וכשבקש בתפלתו מהשם יתברך על רפואתו, ענה ואמר: "רבוננו של עולם, איך זאל דיר זאגן אז איך וועל דיר מער נישט זינדיגן - ווי קען דיר זאגן אז איך ווייס נישט? אבער דאס זאג איך דיר צו: א כפוי טובה וועל איך שוין ניט זיין, איך וועל תמיד געדענקען וואס די האסט מיר געטאן!" - "רבוננו של עולם, וכי מה אוכל כבר להבטיחך? שאבטיחך שאם תבריאני לא אכתא יותר לעולם - איך יכול אני להבטיחך זאת כשאיני יודע? אולם זאת מבטיח אני לך: כפוי טובה כבר לא אהיה, ותמיד אזכור את החסד שעשית עמדי!"

וְאֶכֶן הַכְּרִיא רַבִּי יִצְחָק, וְנִסַּע וְהִגִּיעַ לְאוּמָאן עַל יְמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּבְעָרְבֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּבִקְרָא, שְׁמַנְהֵג יִשְׂרָאֵל לְצוּם אֶזְ עַד חֲצוֹת הַיּוֹם כְּיָדוּעֵי, הִיָּה קָשָׁה לוֹ הַצּוּם מִחֲמַת חֲלָשְׁתּוֹ הַנִּל, וְעַל כֵּן אָמַר לְאָבִיו מוֹהֲרַנִּית שֶׁהוּא רוֹצֵה תְּחִלָּה לְטָעוֹם מְעַט אֵיזָה דְּבַר מְאָכֵל, וְאַחַר כֵּן יִלְךְ לְצִיּוֹן רַבְּנֵי הַקְּדוּשׁ לִומר שֶׁם אֶת הַתְּקוּן הַכְּלָלִי וְהַיְדוּי דְּבָרִים, כִּי עַל יְדֵי שְׂיֻטְעִים אֵיזָה דְּבַר מְאָכֵל יוּכַל לְהַתְּפַלֵּל שֶׁם עַל הַצִּיּוֹן בְּאַרְכָּה וּבְכַנְנָה כְּרֵאוּי (עַר וְוִיל גִּיּוֹן צוּם רַבִּי'ן אוּיִפֵּן צִיּוֹן, אוֹן עַר אֵיז שְׁוּוּאָד, אֶז עַר וְוַעֲט עֶפְעֶס עֶסֶן פְּרִיעַר וְוַעֲט עַר קַעֲנַעֵן זִיּוֹן לְעִנְגָּעֵר).

הַשִּׁיב לוֹ מוֹהֲרַנִּית: "גִּי צוֹ דְּעַם רַבִּי'ן אוּיִפֵּן צִיּוֹן, אוֹן זֶאֱלֶסְט זֶאֲגֵן וְוִי אֶזוּי דוֹ וְוַעֲסֶט זֶאֲגֵן, אוֹן נֶאָד דְּעַם עֶסֶן וְוַעֲסֶטוֹ זְעֵהֵן צוֹ גִּיּוֹן נֶאֱכָאֲמָאֵל!" - "אַל תַּעֲשֶׂה כֵּן, רַק תֵּלֶךְ לְצִיּוֹן וְתֹאמַר שֶׁם הַעֲשֶׂרָה מִזְמוֹרִים אֵיךְ שֶׁתֹּאמַר, וְלֵאחַר מִכֵּן, אַחֲרֵי הָאֲכִילָה, רֵאֵה לְחִזּוֹר שׁוֹב לְהַשְׁתַּטַּח עַל הַצִּיּוֹן וְלְהַתְּפַלֵּל בְּאַרְכָּה!"

❖ רכט ❖

בְּסִפּוּר 'חַיִּי מוֹהֲרַנִּי' בְּכַתֵּב יְדוֹ שֶׁל מוֹהֲרַנִּית הִיָּה כְּתוּב שֶׁתִּגִּיעַ עוֹד עֵת כְּזוֹ שְׂיֻסְעוֹ וְיָבֹאוּ מִכָּל הָעוֹלָם לְהַשְׁתַּטַּח בְּעָרְבֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה עַל צִיּוֹן רַבְּנֵי, וְיִהְיוּ עִם רַב כְּזֶה עַד שְׂיֻצְטָרְכוּ לְהַעֲמִיד שׁוֹמְרִים וְשׁוֹטְרִים לְהַשְׁגִּיחַ עַל הַצְּבוּר, שְׁלֵא יִתְמַהֲמְהוּ יוֹתֵר מְדֵי וְיִפְּנוּ מְקוֹמָם לְהַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם:

❖ רל ❖

מוֹהֲרַנִּית ז"ל הִיָּה מְכַנֶּה אֶת אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְנוֹ מְטַעֲפְלִיק "טַעֲפְלִיקֵר בְּעֲלֵי בְּתִים", אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ בָּהֶם עוֹבְדֵי ה' מְפֻלְגִים.

כט. ראה 'שולחן ערוך' אורח חיים סימן תקפ"א סעיף ב' בהג"ה.

ל. ככלל, היה גם בשאר ימי השנה עניין אצל אנשי שלומנו לילך לרבינו הקדוש על ציונו 'אליבא ריקנא' (ראה שבת קט:), וכל שכן בזמן כזה של ערב ראש השנה. (רל"י).

פעם כשחל ערב ראש השנה להיות ביום ראשון, ואנשי שלומנו משאָר העירות הקדימו כנהוג לבוא כבר על שבת לאומאן בכדי שיוכלו לומר באומאן גם את הסליחות של ערב ראש השנה הנקראות 'זכור ברית', אף כמה מאנשי טעפליק יצאו רק במוצאי שבת קדש בדרךם לאומאן, ואת הסליחות אמרו יחדו בכפר 'פאלאנקע' הסמוך מאד לאומאן". אחר כך כשהגיעו לאומאן, גער בהם מוהרנ"ת ואמר להם: "איידער אזא ראש השנה - איז בעסער אינגאנצן נישט!" - "אם ראש השנה הוא כך - טוב יותר בכלל לא לבוא!"²:

רלא

א. שְׁמַעְתִּי מֵאָבִי ז"ל ספור בגין בית הפנסת אשר באומאן, ששמע אבי מפי מוהרנ"ת ז"ל כי בשנה הראשונה שאחר

לא. 'פאלאנקע' הוא כפר של נכרים. (רל"י).

לב. וטעם הדבר כי הסליחות של 'זכור ברית' הוא גם כן 'ראש השנה' - 'זכור ברית איז אויכעט ראש השנה'. ומובא בחיי מוהר"ן בסימן ש"ה שפעם אחת עמד רבינו בערב ראש השנה אחרי הסליחות ואמר: "אנשים אחרים היו מרוצים שיהיה להם ראש השנה כמו ערב ראש השנה שהיה לכם", ואמר בזה הלשון: "אנדערע וואלטן זיך געוואונטשן אזוי א ראש השנה וכו'". ומה שהתבטא מוהרנ"ת בכזו חריפות, הוא מפני שהבחין באנשי טעפליק שהם רוצים להנהיג הנהגה חדשה, להיכנס לתוך ה'ראש השנה' של רבינו ללא ה'זכור ברית' אצלו. (רל"י). וראה עוד להלן אודות רבי נחמן ב"ר יצחק לייב תלמיד מוהרנ"ת שהיה הבעל תפילה בתפילת מנחה של ערב ראש השנה, ובעת תפילתו שררו בקלויז אימה ופחד ה' כאלו שהיו יראים אף להרים את הראש, ובבחינת הכתוב (ישעיה ב כא) "לבוא בנקרות הצורים ובסעיפי הסלעים מפני פחד ה' ומהדר גאווה בקומו לערוץ הארץ", ובשנה הראשונה שלאחר הסתלקותו ניגש במקומו שליח ציבור אחר להתפלל בערב ראש השנה את תפילת המנחה, ושאל אחד מהזקנים שהיה מהגדולים שבאנשי שלומנו: "פארוואס איז רבי נחמן נישט צוגעגאנגען?" - "מדוע לא ניגש רבי נחמן לתפילת המנחה?", וכשענו לו שנסתלק ונפטר, השיב בתמיהה: "ביי 'זכור ברית' האב איך אים דאך געזעהן שטיין אין שול!" - "הרי ראיתי אותו (את רבי נחמן) עומד בבית הכנסת בעת הסליחות של 'זכור ברית'!" - [והוא על פי המבואר בחיי מוהר"ן סימן ק"א, עיין שם] וראה עוד להלן בערך רבי אבא שו"ב.

הסתלקות רבנו ז"ל לא נמצא יותר מששים אנשים שפאו להשתטח על קברו הקדוש בערב ראש השנה; וגם זה המספר הרים מאד את הבטחון בלב מוהרנ"ת ז"ל שתהיה נקבעה זאת האספה לדורות (פנהוג עד היום), כי בתחלה לא עלה על דעתו כלל שיתעורר גם זה המספר לנסע לרבנו ז"ל על ראש השנה לאחר הסתלקותו כמו בימי חיו:

ב. ובערב ראש השנה נספם בלב רבי יודל ורבי שמואל אייזיק ז"ל ועוד מגדולי תלמידי רבנו ז"ל להתפלל על זה המקום שהתפלל בו רבנו ז"ל בעצמו בראש השנה האחרון שקדם הסתלקותו (שנקרא בשם "אמבאר" כמוכא בספר 'חיי מוהר"ן'), אבל מוהרנ"ת ז"ל נתעקש ועמד כנגדם בטענתו ששמע מפי רבנו ז"ל שאמר פעם אחת אליו ולחברו רבי נפתלי ז"ל: "אני רוצה שתהיו מערבים עם העולם" - (ובלשון המרגל, בזה הלשון: "איך וויל איר זאלט זיין אויסגעמישט מיט דער וועלט")¹⁶, ורצה מחמת זה שיתפללו כל הצבור בבית הפנסת שנקרא בשם "שומרים לבקר", שהוא נבנה אז בסמוך על ידי איש אחד שרצה וחסק שאנשי שלומנו יתפללו שם, וגם כל אנשי הצבור התמידי שבזה בית הפנסת הסכימו על זה. (כי המחלקת שהיתה בחיי רבנו ז"ל נשקט ונשתקע אחר פטירת רבנו ז"ל מלב רבם ככלם של אנשי העיר; ונתמהמה זה ההשקט עד תחלת שנת תקצ"ה, שעמד מי שעמד, ועד זאת השנה היו רגילים אנשי העיר לבקש אורחים מאנשי שלומנו לסעד אצלם בסעודת ראש השנה). אבל מחמת ששאר תלמידי רבנו ז"ל עמדו בזה כנגד מוהרנ"ת ז"ל, נספם הדבר להתפלל בהאמבאר הנ"ל (שהתפלל בו רבנו ז"ל כנ"ל):

לג. סימן רכ"א.

לד. כמבואר לעיל בסימן קס"ז.

לה. ראה 'מסילת ישרים' (סוף פרק ה) על מאמר חז"ל (כתובות יז). "לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות".

ג. וְלִפְנֵי הַמֶּלֶךְ עָרַב כְּשֶׁנִּתְאַסְפוּ לְהַתְּפִילַת הַמִּנְחָה נִתְעוֹרַר לְאִין עָרַף תְּבַעֲרַת לֵב מוֹהֲרַנְיָא ז"ל בְּצַעַר וְיִסּוּרִים עַל עֲבָרָם עַל דְּבָרֵי רַבְּנֵי ז"ל (לְהִיּוֹת מְעָרְבַת עִם שְׂאָר נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל כְּנ"ל)¹⁷, עַד שֶׁחֲזַר וְנִתְלַבֵּשׁ בַּמְּלִבוּשׁ הָעֲלִיּוֹן לִילָף אֶל הַחוּץ וְלִבּוֹא לְבֵית הַמְּדַרְשׁ הַנִּי"ל, וְלִבְלִי לְהִתְפַּלֵּל כָּלֵל עִם תְּלַמִּידֵי רַבְּנֵי ז"ל¹⁸; וְרַבֵּי נִפְתְּלֵי בְּרֵאוֹת כֵּן מִמוֹהֲרַנְיָא ז"ל נִתְעוֹרַר גַּם כֵּן לִילָף אֶל הַבֵּית הַמְּדַרְשׁ הַנִּי"ל, וְעַד שֶׁנִּתְעוֹרְרוּ גַם שְׂאָר הַתְּלַמִּידִים לִילָף אֶל הַבֵּית הַמְּדַרְשׁ הַנִּי"ל.

וְאַנְשֵׁי הַבֵּית הַמְּדַרְשׁ הַנִּי"ל קִבְּלוּ אוֹתָם בְּרַב כְּבוֹד, וְהִתְפַּלְּלוּ עִמָּהֶם יַחַד עַד עֲשָׂרָה שָׁנִים; אֲבָל מִחֲמַת שְׁמִשְׁנָה לְשָׁנָה נִתְנוּסַף הַצְּבוּר הַנוֹסְעִים לְאוּמָאן עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, רָאוּ אַחַר כֵּךְ בְּסוּף הַעֲשָׂרָה שָׁנִים שְׂאִין שׁוּם אִפְּן וְיִכְלַת כָּלֵל לְסַבֵּל אֶת הַדַּחַק בְּזֵה

לו. ראה ב'ליקוטי הלכות' נטילת ידים לסעודה ו' אות פ"ט: "זה בחינת ראש השנה, שאז כל ישראל עוסקין בזה, שכל אחד טורח ומתייגע לבוא להקיבוץ הקדוש של ישראל, שזהו בחינת 'בתוך עמי אנכי יושבת' (מלכים ב ד יג), הנאמר על ראש השנה כמו שאיתא בזהר הקדוש (נח דף סט: ויצא דף קס: בשלח דף מד:), ואפילו מכל הכפרים ומקומות הרחוקים מתקבצים אל המקום שיש קיבוץ מישראל; והעיקר כשזוכין לבוא להצדיקים האמיתיים, כאשר נוהגין כל ישראל לנסוע לצדיקים על ראש השנה, כי עיקר הקיבוץ וקיומו הוא על ידי הצדיק הרועה האמיתי, בחינת משה כנ"ל; ושם ראש השנה ו' אות ב': "על כן צריכין לנסוע לצדיקים אמיתיים על ראש השנה, ואפילו מי שאינו זוכה לנסוע - על כל פנים צריך להשתדל לילך ולנסוע אל מקום שיש קיבוץ גדול של כשרים ויראים ביותר להתפלל ולשמוע קול שופר עימהם, וכמו שנוהגין כל ישראל שבראש השנה ויום הכיפורים מתאספין ומתקבצין יחד מכל הכפרים, וכל הרחוקים שאינם נזהרים להתפלל בציבור בכל ימות השנה, אבל בראש השנה כולם נקבצין אל הציבור הקדוש וכו', וכל מה שמתקבצין ומתברין יחד נפשות ישראל ביותר להתפלל בראש השנה ולתקוע שופר - יכולין ביותר לעלות בתחילת המחשבה וכו'".

לז. ומוהרנ"ת נהג כן גם מחמת שלא היה לו שום ספק בזה שכל אנשי שלומנו ילכו ויבואו אחריו, וכפי שאכן אירע תיכף - "רַבֵּי נִתָּן הָאֵט נִישְׁט גְּעָהאַט קִיין אִיין סַפֵּק אַז אֲלַע תְּלַמִּידִים וְעֵלָן מִיט גִּיין מִיט אִים!". (רל"י).

הבית הפנסת, וחדרו לזה המקום הנ"ל (האמבאר שהתפלל שם רבנו ז"ל):

ד. ואחר כך במשך שנה או שנתים נתקלקל ונחרב קצת על פי איזה סבה זה האמבאר, עד שגם שם לא היה באפשר להתפלל, והתחיל מוהרנ"ת לשפר איזה חדר גדול אשר חפש ומצא בכל שנה שיהיה ביכלת שיפנסו שם כל הצבור להתפלל בראש השנה:

ה. אבל אחר כך סבב השם לתברך בקצת שנים שהיה קשה וכבד לאין ערוך למצא חדר כזה לשכרו, וראה מוהרנ"ת שאם לא ישתדל לבנות עבור זה בית הפנסת מיחד להתפלל שם באספת הקבוץ בראש השנה - לא תתקיים כלל אספת הקבוץ, כי בלי ספק יהיה נמצא לפעמים שנה אחת שלא יהיה לשפר חדר כזה, ונתבטל האספה לגמרי חס ושלום מחמת זה; ונתעורר באמצע השנה לסבב בכל העירות שנוסעים

לח. הנה זה האמבאר' היה כמין אכסדרה, צרף, אשר איננו מתאים לשמש כבית כנסת, ובפרט לתפילות הקבועות של הימים הנוראים, והסיבה היחידה שחפצו גדולי תלמידי רבינו להתפלל דווקא שם היתה רק מחמת שזהו המקום בו התפלל רבינו ז"ל בראש השנה האחרון שקודם הסתלקותו, והרגישו בנפשם שעל ידי ההתאספות דווקא במקום זה, על ידי זה ימשיכו את אורו הקדוש בינינו ביותר; ומנגד היה בעיר בית כנסת חדש קבוע ומתוקן לכלל, הלא הוא בית הכנסת שנקרא בשם 'שומרים לבוקר' שנבנה אז על ידי איש אחד אשר רצה וחשק שאנשי שלומנו יתפללו שם, וגם כל אנשי הציבור התמידי שבזה בית הכנסת הסכימו על זה שאנשי שלומנו ינהלו וינהיגו את כל סדר התפילות וכיוצא בזה כאוות נפשם חפצם ורצונם בימי ראש השנה הקדושים, ועל כן עמד מוהרנ"ת וטען כנגד שאר גדולי תלמידי רבינו ז"ל שהיות ששמע מפי רבינו ז"ל שאמר פעם לו ולחבירו רבי נפתלי ז"ל "אני רוצה שתהיו מעורבים עם העולם" כמבואר לעיל בסימן קס"ז, ובזה כלול בוודאי גם שאנשי שלומנו לא יתנהגו כמין כיתה נפרדת חס ושלום, אלא יתאספו ויתקבצו יחדיו בזמני התפילות במקום קבוע ומיוחד לבית הכנסת, וכנהוג בכל קהילות ישראל בכל אתר ואתר - על כן רצון רבינו היה בוודאי שינהיגו את הקיבוץ הקדוש שלו בבית הכנסת ולא במקום ארעי כהאמבאר הנ"ל; ואכן בסופו של דבר נהגו שם אנשי שלומנו את כל ענייני ה'ראש השנה שלו' כחפצם וכרצונם. (רל"י).

מִהֶם לְאוֹמָאן לְיָמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה כַּנִּל, וְלְהַצִּיעַ לְפָנָי אֲנִשֵּׁי שְׁלוֹמֵנוּ בְּכָל עֵיר וְעֵיר לְהַתְנַדֵּב מַעוֹת לְצָרָכֵי זֶה הַבְּנִיָּן ט:

[שיחות וסיפורים סימן נד]

רלב

מוֹהַרְנֵ"ת אָמַר: "אִם נִתְאַסְפִּים עֲשֶׂרָה בְּרִסְלָבֵר חֲסִידִים' - רְאוּי לְנִסֵּעַ אֶל כָּל קְצוֹי הָעוֹלָם לְתַחַב אֶת רֹאשׁוֹ בֵּינֵיהֶם"; וְדַבֵּר אֶז לְעִנְיָן רֹאשׁ הַשָּׁנָה כְּשֶׁנֶּאֱסָפִין כָּל הַקְּבוּצָה הַקְּדוּשָׁה, כַּמָּה גָּדוֹל עֲרֹכּוֹ מ:

רלג

אוֹדוֹת הָעִנְיָן הַגָּדוֹל לְהַתְפַּלֵּל בְּיַחַד בְּמָקוֹם אֶחָד בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הַקְּדוּשָׁה, אָמַר אֲדוֹנָנוּ מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ זצ"ל: "אִז אִיר וְוַעֲט זַעַף הַאֲלֻטָּן אִין אִינְעִם - וְוַעֲט אִיר מְעַף צוֹצִיעֵן צו זַעַף" - "אִם תַּחֲזִיקוּ עֲצָמְכֶם בְּיַחַד - אִזִּי תִמְשִׁיכוּ אוֹתִי אֲלֵיכֶם" מ, בְּפֶרֶט בֵּימֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה; אֶף שִׁיּוֹדַע אֲנִי שִׁישׁ לְכַבּוֹדוֹ בְּזֶה כַּמָּה טְעָמִים מַה שֶּׁכְּבוֹדוֹ רוֹצֶה לְהַתְפַּלֵּל בְּמָקוֹמוֹ, אֶף

לט. עוד בעניין השתלשלות בניית הקלויז - ראה להלן חלק ב' מסימן תק"כ והלאה, בערך 'הקלויז'.

מ. ראה גם 'עלים לתרופה' במכתב מיום ג' עקב שנת תר"ג: "חסדו גבר עליך מאוד שזכית להיות בחלקו ולהקרא על שמו הקדוש ולהתקבץ בכלל קיבוץ שלו הקדוש, ובפרט על ראש השנה שהוא עיקר זמן הקיבוץ וכו'; ובשבת נחמו הזה דיברנו הרבה (נדפס ב'ליקוטי הלכות' נטילת ידים ו אותיות עז - פ) בעניין נפלאות נוראות מעלת הקיבוץ של כל עשרה מבני ישראל, כי אכל בי עשרה שכינתא שריא וכו' (ראה סנהדרין לט.), עיין שם שמביא כל הנ"ל בכדי להתפיס בלב המעינים נוראות קיבוצם של כל אנ"ש על ראש השנה; וראה עוד 'ליקוטי הלכות' ציצית ז' אות ט'.

מא. ראה ב'חיי מוהר"ן' סימן קפ"ז: "קודם שיצא מברסלב לאומאן להסתלק שם, בעת שיצא מפתח הבית ולחוץ לעלות על העגלה עמד אצל המזוזה, והניח ידו על המזוזה, ענה ואמר להעולם: 'תראו להתקבץ יחד ולהתפלל יחד, כי אם תתפללו בכוונה - אולי תוכלו להמשיך אותי לכאן עוד הפעם"; וראה עוד בארוכה להלן חלק ג' סימנים א' וב', ובהערות שם.

על פי כן צריכין לעשות דבר שקשה לכבודו, בבחינת מסירת נפש, כדי למלאת רצון רבנו זצ"ל, שרצון רבנו הוא בודאי בלי שום ספק שאנשי שלומנו יהיו ביחד בימים הקדושים האלו, ובזה יגרמו נחת רוח לרבנו זצ"ל, שלא להפרד מהקבוץ, רק להתפלל ביחד^{מב}:

[תמימי דרך]

רלד

בְּקַבְלָה מְרַבְּנוּ ז"ל: "הַעוֹשֶׂה מַחְלָקֶת וּמְרִיבָה בְּעֵת הַקְּבוּץ אֶצְלוֹ עַל יְמֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - לֹא יִשְׁלִים אֶת שְׁנָתוֹ!" - "אִז מְעַן מֵאֲכֹט מַחְלָקֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה - לְעַבְט מְעַן נִישְׁט אוֹיס דָּאס יָאָר!"

מב. וראה להלן חלק ב' סימן תקמ"ט: "בסוף ימיו של רבי שמשון בארסקי היה קשה לו מאוד לסבול את הצעקות בתפילה של בני הנעורים בקלויז, ואף על פי כן לא הסכים בשום אופן לרצון בני חבורתו לעשות מניין נוסף, ואף בראש השנה, כשהגיעו לאומאן רבים מבני חבורתו, לא הניח לחלק את המניינים. ובראש השנה של שנת תרצ"ו שהיה כבר אחרי הסתלקותו של רבי שמשון (נלב"ע א' סיון תרצ"ה), נפרדו כמה מאנשי שלומנו והקימו במקום אחר מניין נוסף לעצמם, ובקלויז שימשו רבי אברהם שטערנהארץ ורבי לוי יצחק כבעלי תפילה כבשאר השנים. בעת תפילת המנחה של ערב ראש השנה היו בכיות גדולות של התעוררות בקלויז, והבחין אז רבי לוי יצחק באחד מאנשי שלומנו שנפרדו, שנכנס אז לקלויז, וניגש אליו והתחנן בפניו: 'ס'איז דעם רבינ'ס ראש השנה, טייל זיך נישט אָפ! דו זעסט דאך די התעוררות דא!' - אל תיפרד מעימנו! הרי רואה הינך איזו התעוררות יש כאן!; אך לא הועילו דבריו. ובאותה שנה היו צרו"ת רבות ורעות רחמנא ליצלן, וכבר בתחילת החורף של אותה שנה סגרו ואטמו השלטונות את הקלויז, ושוב לא יכולים עוד אנשי שלומנו להתפלל שם"; גם באחת השנים היה מעשה שהיו כמה אברכים אשר ליבם בער בעבודת ה' מאוד מאוד, והלכו לציון רבינו אחרי תפילת שחרית של ראש השנה, וחזרו באיחור אחרי סדר התקיעות, כשכבר עמד החזן רבי אברהם שטערנהארץ בתפילת "הנני העני ממעש", ומחמת כן תקעו לעצמם בחופזה וללא התעוררות באיזו פינה אשר ב'פאליש' בית הכנסת, ואף הפריעו בזה לכלל אנשי שלומנו. אחרי התפילה גערו בהם זקני אנשי שלומנו מאוד, באמרם להם: "דער רבי איז דא מיט אונז דא, און איר לויפט אָוועק? און וואספארא תקיעות האט איר געהאט?! און וואספארא דאווענען האט איר שוין געהאט?! און איר האט נאך אונז געשטערט!" - "רבינו הקדוש נמצא כאן עימנו,

לְרַבִּי נַחֲמָן בֶּן מוֹהֲרַנְ"ת הָיָה בֶּן בְּשֵׁם רַבִּי נִתָּן שֶׁהָיָה עוֹבֵד ה' מִפְּלֶג
בְּמַעֲלָה מְאֹד, וְהָיָה דָר בְּעִיר דִּימִיטְרִיּוֹקֶע"מ, וְלוֹ הָיָה בֶּן בְּשֵׁם רַבִּי
יִצְחָק שְׂדֵר בְּעִיר בְּאַבְרִינִיץ וְהָיָה מְכַנֶּה בְּשֵׁם רַבִּי אֵיצִיק בְּאַבְרִינִיץ, עַר,
וְגַם הוּא הָיָה עוֹבֵד ה' מִפְּלֶג בְּמַעֲלָה.

וְהֵנָּה לְאַחַר פְּטִירַת מוֹהֲרַנְ"ת יָשַׁב בְּנוֹ רַבִּי נַחֲמָן"מ עַל מְקוֹמוֹ בְּקְלוֹיֵז
בְּיַמֵּי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וּמְקוֹם זֶה הָיָה הַמְּקוֹם הַחֲשׂוֹב וְהַנְּכָבֵד
שֶׁבְּקְלוֹיֵז מְחַמַּת שֶׁהָיָה מְקוֹמוֹ שֶׁל מוֹהֲרַנְ"ת; וּכְשֶׁנִּפְטַר רַבִּי נַחֲמָן, יָשַׁב
עַל מְקוֹמוֹ בְּנוֹ רַבִּי נִתָּן הַנִּלְ.

פְּעַם בְּאִיזוֹ שָׁנָה הִלְכוּ כַּמָּה מַגְבִּירֵי אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוֹ מִטְּשָׁעֵהָרִין וְכַבְּדוּ אֶת
רַבִּי נַחֲמָן מִהָעִיר זְשַׁעְרִין"מ בִּישִׁיבָה בְּמְקוֹם חֲשׂוֹב זֶה, זֹאת לְסִפְתָּ
הַתְּעַשְׂרוֹתוֹ הַפְּתוּאֹמִית בְּאוֹתָהּ עֵת, וְאָמְרוּ לְעַצְמָם: "הֲרִי רַבִּי נִתָּן הוּא
אִישׁ עָנִי, וְהוּא גַם בֶּן עָנִי, וּבְנֵדָאֵי לֹא יַעֲשֶׂה דְבָר"; וְאָכֵן כְּשֶׁהִגִּיעַ רַבִּי
נִתָּן לְאַמִּירַת הַסְּלִיחוֹת בְּלִיל 'זְכוֹר בְּרִית' וְרָאָה שְׂרַבִּי נַחֲמָן מְזַשְׁעֵרִין
יּוֹשֵׁב עַל מְקוֹמוֹ - הִלֵּךְ וְנִעְמַד בְּמְקוֹם אַחַר, וְלֹא עָשָׂה מִכֶּף שׁוֹם עֶסֶק.

וְהֵנָּה בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי נִתָּן, רַבִּי אֵיצִיק בְּאַבְרִינִיץ עַר הַנִּלְ שֶׁהָיָה כְּאִמּוֹר עוֹבֵד
ה' מִפְּלֶג, עֶסֶק אֲזוֹ בְּעִבּוֹדַת ה' עַל הַצִּיּוֹן הַקְּדוֹשׁ מִשָּׁף כָּל הַלְּיָלָה,
וְאַחַר לְבּוֹא לְסְלִיחוֹת 'זְכוֹר בְּרִית', וְהִגִּיעַ בְּעֵת שֶׁכָּבַר הָיָה הַקְּהָל בְּתוֹךְ
אַמִּירַת הַסְּלִיחוֹת, וְרָאָה אֵיךְ שְׂאָבִיו עוֹמֵד בְּאִיזוֹ פְּנָה - וְרַבִּי נַחֲמָן
זְשַׁעְרִינֶעַר יּוֹשֵׁב עַל מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר הוּא לָהֶם בִּירוּשָׁה כְּנִלְ; עַל כֵּן נִגַּשׁ
לְרַבִּי נַחֲמָן מְזַשְׁעֵרִין וְאָמַר לוֹ: "דָּאֵס אִיזוֹ דְּעַם טַאטְעֵנִס שְׂטַאט נֶאָד"

ואתם בורחים לכם? וכי אלו תקיעות היו לכם?! ואיזה מוסף התפללתם מחמת כן אחר כך?!
ובנוסף לכל גם הפרעתם לנו!" - והתחרטו מאוד, ושוב לא עשו כן בשאר השנים. (רל"י).

מג. ראה עוד אודותיו להלן בחלק ב' סימנים תשנ"ה - תשנ"ח.

מד. רבי יצחק ושאר בני מוהרנ"ת היו בעלי יכולת לרכוש לעצמם מקום בקלויז, ועל כן
רבי נחמן שהיה עני הוא שלקח לעצמו את מקום אביו למקומו הקבוע לתפילה. (רל"י).

מה. עיר סמוכה לאומאן ולברסלב. (רל"י).

פון דעם זיידן! - "זהו מקום אבי הקבוע אשר הגיע לו בירשה עוד מזקננו מוהרנ"ת". נעמד תכף רבי נחמן זשערינער והחזיר לרבי נתן את מקומו, והלך לישב באיזה מקום אחר, ולא עשה גם הוא שום עסק, כי היה איש פשוט ותמים ופשוט, ולא היה שף כלל לדבר מעשה זה.

אמנם לנגידי טשעהרין הנ"ל חרה הדבר, כי רבי איציק שהיה אברך צעיר לימים ועני מרוד היה קל בעיניהם, ומי הוא שירהיב בנפשו להתערב בעיניהם, על כן לתפלת המנחה של ערב ראש השנה הלכו והושיבו שוב את רבי נחמן מזשערין במקומו של מוהרנ"ת ז"ל.

כשבא רבי נתן וראה שרבי נחמן מזשערין יושב שוב על מקומו, הבין שכשיחזר בנו רבי איציק מהציון הקדוש ויראה שוב ככל הדברים האלה יסלק שנית את רבי נחמן זשערינער ממקום מוהרנ"ת, על כן הלך רבי נתן ונעמד על יד פתח כניסת הקלויז והמתין לבנו, וכשהגיע רבי איציק מהציון הקדוש אחרי עבודת ערב ראש השנה, נגש אליו תכף אביו ואמר לו בקפידה: "איציק, מיר האבן א קבלה פון דעם רבי'ן, אז מען מאכט מחלקת ראש השנה - לעבט מען נישט אויס דאס יאר! טשעפע נישט!" - "איציק, יש לנו בקבלה מרבנו, שהעושה מחלקת ומריבה בראש השנה - לא ישלים את שנתו! מצוה אני עליך שלא תגע ולא תעשה דבר!". שמע רבי איציק לקול אביו ושק, ולא גרם לשום ופוחים סביב פרשה זו, ועמד רבי נתן על רגליו במשך כל ה'ראש השנה'.

והנה תכף לאחר ראש השנה נפטר רבי נחמן מזשערין והלך לעולמו, והיו אנשי שלומנו מקניטים את אנשי טשעהרין באמרום להם: "איר האט אים געהרגעט דעם אידן! א תמימות דיגער יוד איז געווארן אביסעלע פארמעגלאך, גייט איר צונעמען רבי נתן'ס א שטאט?!" - "אתם הרגתם יהודי זה בתאנות הנצחון והמחלקת שלכם! וכי בעבור

שְׁקָצַת נְתַעֲשֶׂר יְהוּדֵי תָמִים זֶה, הוֹלְכִים אִתָּם וְלוֹקְחִים אֶת מְקוֹמוֹ שֶׁל רַבִּי נִתָּן?!"

וּבְשֵׁל מַעֲשֶׂה זֶה הָיָה שְׁגוּר בְּפִי אֲנָשִׁי שְׁלוֹמְנוּ הַדְּבוּר: "רֹאשׁ הַשָּׁנָה זָאל מָעֵן זִיךְ הַיִּטָּן פּוֹן מַחְלָקְתִּין!" - "בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה צְרִיכִים לְהִזְהַר וְלִהְשָׁמֵר מִמַּחְלוּקוֹת!" (מעשה זה היה קודם בואו של רבי לוי יצחק לאומאן, ורבי לוי יצחק שמעו מרבי מרדכי באברניניצער)

רלה

זְמַנֵּי הַתְּפִלוֹת הַנְּהוּגִים פִּיּוֹם בִּימֵי הַקְּבוּץ שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - יְסוּדָתָם בְּהִרְרֵי קוֹדֶשׁ עוֹד מְזַמֵּן מוֹהֲרַנ"ת ז"ל^מ, וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לֹא נִהְגוּ

מו. ואף שרבי נחמן מזשערין היה איש כשר, מכל מקום אחרי המעשה שהיה ב'זכור ברית' היה לו להבין הדבר מעצמו ולבלי לחזור עוד לישוב באותו מקום. (רל"י).

מז. וראה להלן שאף בעת ימי ראש השנה של שנת תר"פ, שה'באנדעס' (פורעים) סובבו בחוצות וחמסו ורצחו ה", וה'ראש השנה' של רבינו התקיים אז במסירות נפש כידוע תחת 'חרבות וסכינים מחודדים' כלשון מוהרנ"ת (ראה לעיל סימן רכב) [והצליחו להגיע אז רק מניין עשרה אנשים בלבד, מלבד אנשי שלומנו דאומאן], ואז היה מעשה שבערב ראש השנה הגיע שליח מרב העיר (רב זה נבחר מטעם השלטונות, ואם כי היה קצת 'מודרני', אך היה ירא שמים) לכל הבתי כנסיות, והכריז שם בשם הרב הנ"ל לצוות על כל תושבי העיר שמחמת סכנת חיים יזרזו כולם להתפלל תפילות ראש השנה לפנות בוקר, ועד שיאיר היום כבר יסיימו התפילה ויסגרו את כל בתי הכנסיות, כי במשך היום יהיה בעיר יריות וקרב עקוב מדם, וצריכים להסתתר כל אחד בביתו ובמרתפים. וזכורנו איך כשבא השליח הנ"ל בערב ראש השנה והכריז כנ"ל בבית מדרשנו, נענה רבי שמשון בארסקי בעוז [זאת אף שרבי שמשון בטבעו היה איש מתון ושקט] ואמר: "ס'איז דעם רבינ'ס ראש השנה! מָעֵן זָאל דְאָוּעֶנְעֵן הַיִּנְטִיג'ס יָאָר אַזוֹי ווִי אַלְעֵ יָאָר! מָעֵן זָאל גִּישֵׁט מֵאִיךְ קִיִּין שׁוֹם חִלּוּק, אַזוֹי ווִי אַלְעֵ יָאָר!" - "התקבצות אנשי שלומנו בראש השנה עניינו של רבינו הוא (ואין אנו יכולים להחליט לחדש בה שום נוהג חדש)! נתפלל גם בשנה זו כסדר וכרגיל כל השנים! לא נעשה שום חילוק, רק כמו בשאר כל השנים!". ואכן בית הכנסת שלנו היה היחיד בכל העיר אומאן שהתפללו בו אז בזמנים הרגילים כבכל השנים, כי בשאר בתי הכנסיות סיימו את התפילה עד עת אור הבוקר, אך אצל אנשי שלומנו נמשכה התפילה עד השעה שלוש

הצבור מעולם להתפלל כותיקין^מ, וזאת מפני הקשי שיתאספו ויתקבצו
כלל הקבוץ הקדוש להתפלל יחד בעת כזו^מ:

רלו

כשהפליג פעם מוהרנ"ת בגדל מעלת קבוץ אנשי שלומנו בראש השנה
באומאן, ענה ואמר: "די גאנצע וועלט שרייט 'המלך',
אבער אין אומאן איז קריינאציע!" - "כל העולם צועק בראש השנה
'המלך', אולם באומאן היא ההכתרה!":

רלו

אחרי תפלת המנחה של היום הראשון של ראש השנה היתה דרך רבנו

בצהריים כבכל השנים, והתפילה היתה אז בכזה פחד ורעדה שאין לשער, כי משך כל
היום התעופפו כדורי נפץ בעיר מצד זה לצד זה, והיתה בזה סכנת נפשות עצומה,
וכל עת התפילה היו אנשי שלומנו בוכים וצועקים בתפילתם עד לב השמים מגודל
המורא שהיה עליהם, כי חייהם היו ממש תלויים להם מנגד בכל רגע, והיתה אז עת
התעוררות גדולה בתפילתם, ובסייעתא דשמיא עבר הכל כשורה ללא שום נזק לאף
מתפלל, ושלא כדרך הטבע כלל וכלל, והתפילה שלנו הרעישה עולמות, והיה אז כזו
מין התעוררות, וכמו שהיו ממששים בידיים: 'הנה רבינו!' - "מען האט אפגעדאוונט ביז
דריי אזייגער אזוי ווי אלע יאר - מען האט אנגעטאפט מיט די הענט אז ס'איז דא א
רבי!". (רל"י).

מח. זולת הרב מטשעהרין שהיה מאריך מאוד בתפילתו, והיה מתחיל בראש השנה להתפלל
בזמן המוקדם, אך גם הוא נזהר בזה להתחבר יחד עם הציבור בעת הגיעם לתפילת הלחש.
ואף הנהגתו זו להתחיל להתפלל מוקדם עשה בהצנע לכת כזה עד שהציבור כלל לא ידע
מהנהגתו. כי באלה שלושה הימים בשנה לא התפללו אנשי שלומנו כוותיקין: בשני ימי
ראש השנה, וביום הכיפורים. (רל"י).

מט. וכי יתכן לחלק בימי ראש השנה את המניינים, ולעשות מניינים בנפרד כבשאר ימות
השנה?! (רל"י)

תמיד לילך להנהר הגדול לומר שם 'תשליך' (מלבד בראש השנה של שנת תק"ע), ואחר כך היה אומר ומגלה תורה¹².

בראש השנה של שנת תקע"ב, היא השנה הראשונה לאחר הסתלקות רבנו הקדוש, הלקו כלל אנשי שלומנו לשמע בעת הנ"ל תורה מפיו של רבי שמואל אייזיק, ואלו אצל מוהרנ"ת נאספו אנשים ספורים

ג. ראה 'חיי מוהר"ן' סימן מ"א; וב'מי מוהרנ"ת' חלק א' סימן ל"ז: "בשנת תק"ע אמר בראש השנה התורה 'תקעו - אמונה' (ליקוטי תנינא סימן ה), והוא המשך גדול מאוד, אשר לא נמצא בספריו תורה ארוכה כזאת וכו'. באותו הראש השנה כשהלך לומר 'תשליך' נחלק ונפל הוא ז"ל, ונשאר יושב על הרפש ולכלך בגדו וידו, ותיכף הביאו לו בגד אחר ומים, והחליפו בגדו ורחצו ידו, ולא דיבר על זה מאומה, והלך ואמר 'תשליך' סמוך לבית הכנסת, כי ראו הנהר משם, כי לא היה לו כוח לילך להנהר הגדול כדרכו תמיד. אחר כך אמר התורה 'תקעו' הנ"ל, ושם בסוף התורה הנ"ל הזכיר על פסוק 'חמלתי עליהן וכו' (מלאכי ג יז) שהאדם צריך להשליך עצמו לתוך רפש וטיט וכו' בשביל לעשות רצון השם יתברך, ועל ידי זה זוכה להשיג בחינת 'צדיק טוב לו' וכו', עיין שם העניין הנפלא והנורא הזה היטב, ותבין נפלאות השם, איך בכל דבר שאירע אצלו היו בו פלאי פלאות¹³; וב'פרפראות לחכמה' סימן ה' תנינא אות י"ט: "גם בראש השנה הנ"ל קודם שאמר המאמר הנ"ל הלך רבינו ז"ל לומר 'תשליך', ונפל על הרפש וכו', ואחר כך נכלל גם עניין זה במאמר הנ"ל בדרך נפלא ונורא מאוד, כמבואר שם באות ט"ו שצריך לגלגל עצמו בכל מיני רפש וטיט כדי לעשות נחת רוח לאביו שבשמים, ועיין שם מה שזוכין על ידי זה. גם לעניות דעתי רומז בעניין זה עניין נפלא מהתיקונים הגדולים שנעשו גם אחר הסתלקותו ז"ל על ידי שבאים על קברו הקדוש וצועקים שם אל השם יתברך מעומק הלב כל אחד לפי בחינתו, בפרט על אודות תיקון הברית, תיקון הכללי, כאשר פקד עלינו בחייו ז"ל על עניין זה והבטיח לנו להשתדל בטובתנו ובתיקון נפשתינו לנצח, ושרק בשביל זה בחר לו להסתלק במדינתנו באומאן, בשביל שיוכלו אנשי שלומנו לבוא על קברו וכו', וזה עיקר בחינת העבודה של הצדיק הגדול שמבואר שם באות ט"ו שמסלק כל חכמתו והשגתו, שהוא בבחינת בן שמחפש בגנזיא דמלכא ועובד את אביו שבשמים בעבודת פשוט, ומשליך ומגלגל עצמו בכל מיני רפש וטיט בשביל עבודת ה' ולעשות איזה רצון ונחת רוח להשם יתברך".

גא. כשהיה חל ראש השנה ביום חמישי ושישי פעמים שהיה רבינו מגלה תורה גם בעת סעודה שלישית של שבת 'שובה', כמובא ב'חיי מוהר"ן' סימן י"ב אודות שנת תקס"ה: "ראש השנה חל אז ביום חמישי ושישי, ובשבת תשובה שאחריו היינו מסופקים אם נזכה שיכנוס אלינו מחדרו לישיב עימנו בסעודה שלישית לגלות לנו תורה, כי לא היה דרכו לישיב עימנו בסעודה שלישית כי אם בעיתים ידועים".

בלבד (פחמשה אנשים). אולם בשנה שלאחריה (תקע"ג) כבר באו רב אנשי שלומנו לקבל ולשמע תורה מפני מוהרנ"ת, כי ראו והבינו שהיא התלמיד שקבל ביותר מרבנו ז"ל; ומני אז כבר היה פן בשאר כל השנים:

❁ רלח ❁

בשנתו האחרונה - היא שנת תר"ה, ירז מוהרנ"ת את כל אנשי שלומנו בגדל חיוב התקבצותנו יחד על ראש השנה באומאן, והיה מרבה לדבר מזה בפרטיות עם כל אחד ואחד שדבר עמו²²; וכשנסע הוא עצמו סבב את העגלה והאריך בכונה בדרך ארצה, ונסע לכמה כפרים שדרו שם מאנשי שלומנו לזרזם לבא על ראש השנה, ושלם לבעל העגלה שכר מרבה מאד, כי שלם לו שכרו עבור זה לפי שעות הנסיעה:

❁ רלט ❁

בכל שנה ושנה היה מוהרנ"ת אומר 'הלכה' בראש השנה בבין השמשות שבין היום הראשון ליום השני²³, והיתה אז התעוררות גדולה כזו עד שהיה ממש בטול הבחירה, כי ה'הלכה' היתה נאמרת באש שלהבת, והדבורים היוצאים מפני מוהרנ"ת היו כגחלי אש - "פייער האט געברענט פון רבי נתן'ס מויל ביי דער זאגן די הלכה", עד שהיו פאלה מאנשי שלומנו שהיו משתדלים לבוא על ראש השנה רק כדי לשמע ולהתעורר מדבוריו של מוהרנ"ת.

ובראש השנה של שנת תר"ה, היא השנה האחרונה לימי חייו הקדושים, לא ירד מוהרנ"ת לאמירת 'הלכה' כדרךנו בזמן

נב. ראה במכתב הסתלקות מוהרנ"ת (להלן חלק ב סימן תקעב): "וביום שני בא אליו רבי זאב ליובארסקע, ודיבר עימו מעניין ראש השנה של רבינו ז"ל, והזהיר מאד ליסע [לאומאן על ראש השנה]".

נג. הוא הזמן אשר בחיי רבינו הקדוש היה רבינו אומר בו תורה, כמבואר לקמן בסימן רמ"ג.

הקבוע מדי שנה", והמתנינו המתאספים בהשתוקקות ובכסופין לדבורים, כי היתה להם חיות מדבוריו כל השנה. ובתוף כף עלה ונכנס רבי אפרים בן רבי נפתלי למוהרנ"ת לשאלו על כף, ואמר לו: "דער עולם ווארט אזוי, דער עולם בענקט נאך הערן די הלכה!" - "ה'עולם' מחכה, ה'עולם' משתוקק לשמע את ה'הלכה!", ותרץ מוהרנ"ת את עצמו על כף שאינו יורד באיזה תרוץ (ויכמשתמט על שחש ברגלו ואינו כל כף בקו הבריאות); והתפלא רבי אפרים על כף: "שמוהרנ"ת לא יאמר 'הלכה' בראש השנה?!" - "רבי נתן זאל נישט זאגן אן הלכה ראש השנה?", והבין שמוהרנ"ת השיב זאת פאמור רק פמשתמט.

ואכן אחרי ראש השנה הסביר מוהרנ"ת לרבי אפרים ואמר לו: "דו פארשטייסט נישט? איך האב פאקוקט, האב איך געזעהן אז ס'איז שוין דא מענטשן וואס פארן און קומען אין שול אויף ראש השנה נאר דערפאר ווייל זיי ווילן הערן מיין הלכה, און איך בין דאך נישט קיין אייביגער, איך בין נאר א מענטש, וואס טוט מען טאמער וועט ער איבער א יאר נישט זיין? אז ער וועט נישט זיין דא - דאך דאך יענער אויכעט נישט זיין, ווייל ער איז געקומען נאר צו הערן די הלכה; האב איך געוואלט ווייזן אז אויב דעם רבינס זאך איז ראש השנה - איז דאס נישט געבונדן מיט קיין הלכה, יא אן הלכה, נישט אן הלכה - אויף ראש השנה דאך מען זיין!" - "האינך מבין? התבוננתי וראיתי שיש כבר כמה אנשים שנוסעים ובאים לבית מדרשנו באומאן על ראש השנה רק בכדי לשמוע את אמירת ה'הלכה' שלי, ואני הרי לא אשאך

נד. ואין סתירה ממעשה זה למה שמובא בכמה מקומות שחלק מהלכה ז' מהלכות שבת שב'ליקוטי הלכות' נאמרה בראש השנה האחרון לחיי מוהרנ"ת (ראה 'עלים לתרופה' מכתב מיום ו' ערש"ק עשי"ת שנת תר"ה ומכתב מיום הושענא רבא ערש"ק שנת תר"ה, וכן הוא ב'פרפראות לחכמה' בפירוש תורה ו' קמא), כי הלכה זו אכן נתחדשה בראש השנה האחרון ואף נאמרה בפרטיות, אך לא אמרה אז מוהרנ"ת לרבים, מן הטעם המבואר בפנים. (רל"י).

כאן לנצח, אני רק אדם, ומה יעשו אם בשנה הבאה האדם הזה לא יהיה? פשהוא (מוהרנ"ת) לא יהיה כאן - גם הוא לא צריך להיות, שהרי הוא הגיע רק על מנת לשמוע את אמירת ה'הלכה'; על כן רציתי להראות שהיות שרבנו הקדוש אמר שכל ענינו הוא ראש השנה - אין דבר זה קשור כלל באמירת ה'הלכה', כן ה'הלכה', לא ה'הלכה' - על ראש השנה צריכים להיות!"

נה. "רבי נתן איז אזוי ארויסגעהוילט געווען פון פרסום, אז ער האט נישט געוואלט אז עס זאל בלייבן עפעס אז 'ער איז', דער רבי און דאס איז עס! דער רבי איז! און אז דער רבי איז - איז נישט קיין נפקא מנה יא הלכה, נישט הלכה, אז דער ראש השנה איז תלוי אין אים; אז רבי נתן איז שוין נסתלק ווערט שוין בטל? ניין!" - "מוהרנ"ת היה כל כך נקי וזך בתכלית מכל [הנהגה שיש בה] 'פרסום', הוא לא רצה שתישאר איזו יישות ממנו, שהוא משהו, רק רבינו וזהו זה! רבינו הוא [הרבי]! ואם רבינו הוא הרבי - אזי אין הבדל אם מוהרנ"ת כן יאמר הלכה או לא יאמר הלכה, כשהראש השנה תלוי ברבינו! וכי כשמוהרנ"ת יסתלק מהעולם יתבטל הראש השנה? לא!". (רל"י).

נו. וכנבואה נזרקה מפי מוהרנ"ת במעשה זה, וכן בעוד כמה רמזים שהיו באותה שנה (ראה גם המעשה המובא להלן בחלק ב' סימן שט"ז, שרימז לרבי נחמן טולטשינער שבאותה שנה יסתלק), כי אכן באותה שנה הסתלק מוהרנ"ת. וגם הראה בזה מוהרנ"ת לכלל שעניין רבינו הוא גדול כל כך, שאינו קשור ואינו תלוי בשום דבר, כי עצם עניינו של רבינו עולה על הכל, הכוח היוצא מעניינו של רבינו עולה על הכל, דהיינו שיכולים להגיע בכוח הצדיק לכל המקומות ולכל התיקונים שצריך האדם להגיע לשם, אף למקומות הצרים והדקים (עיין ליקוטי קמא סימן כט), ואם יצא מרבינו הקדוש דיבור כזה, לבוא אליו על ראש השנה - לא קשור הדבר כלל וכלל לאמירת ה'הלכה' וכיוצא בזה - "דעם רבינ'ס זאף איז אזוי גרויס, אז עס איז נישט פארבונדן אין קיין שום זאף, דער עצם זאף אליין איז עולה על הכל, דער כח וואס גייט ארויס פון דעם רבינ'ס זאף אליין איז עולה על הכל". (רל"י); וראה עוד להלן בחלק ב' סימן תקס"ו שבמוצאי ראש השנה הזה רקד מוהרנ"ת בהתלהבות יתירה.